

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

На правах рукопису

БОЙКО МАРІЯ ВАСИЛІВНА

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В
НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Освітня програма Дошкільна освіта

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня «Магістр»

Науковий керівник:
СМОЛЮК СВІТЛАНА
ВОЛОДИМИРІВНА
кандидат педагогічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

від _____ 2024 р .

В.о.завідувача кафедри

(_____) ГАВРИШ Н.В.

(підпис)

ПБ

ЛУЦЬК – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1. Психолого-педагогічні аспекти формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку	7
1.2. Роль навчально-ігрового середовища у розвитку дітей	17
1.3. Методи і прийоми розвитку пізнавальної сфери дітей	25
Висновок до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
2.1. Вивчення рівнів сформованості пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в умовах навчально-ігрового середовища	39
2.2. Впровадження та аналіз методик розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі	45
2.3. Методичні рекомендації для розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі	51
Висновок до розділу 2	
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	55
3.1. Педагогічні умови динаміки пізнавального інтересу старших дошкільників у формуальному експерименті	55
3.2. Програма та методика оптимізації розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників	60
3.3. Оцінка ефективності формувальних впливів на динаміку пізнавального інтересу старших дошкільників	68
Висновок до розділу 3	
Висновки	76
Список використаних джерел	81
Додатки	85

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку завжди був важливою проблемою. Від її вирішення залежить успіх подальшого навчання в школі, формування самостійного мислення та підготовка до дорослого життя. Пізнавальна активність є основою будь-якої діяльності, особливо навчальної. Педагоги добре знають, що низький рівень цієї активності свідчить про неефективність освітнього процесу як у дитячому садку, так і в початковій школі.

Наукові праці таких вчених, як Г. Люблінська, Ш. Амонашвілі, С. Ладивір, Д. Годовікова, показують, що проблема розвитку пізнавальної активності дітей досліджується протягом багатьох років. Вона проявляється у різних видах діяльності: мовленнєвій, ігровій, навчальній. Активність не є вродженою рисою, вона розвивається в процесі діяльності дитини, формується через прагнення до пізнання, розумову діяльність, морально-вольові якості. З віком дитина набуває нових психофізичних можливостей, життєвого досвіду, необхідність виконувати складніші завдання зростає.

Пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку дитини. Діти вчаться пізнавати себе, усвідомлювати свою внутрішню сутність, аналізувати. Цей процес активізації пізнання триває все життя, поступово перетворюючись із зовнішнього світу у внутрішній. Тому з раннього віку в закладі дошкільної освіти підтримують дитячу цікавість, відповідають на питання, розвивають інтерес до занять і навколишнього світу.

Активність під час трудової діяльності сприяє фізичному та інтелектуальному розвитку. Діти вчаться пізнавати предмети, їх властивості, діяти з ними та досягати результатів своєї діяльності. Активність у спілкуванні допомагає набувати досвіду комунікації, формулювати думки, розуміти правила суспільства, визначати своє місце у колективі.

У процесі зображувальної діяльності діти знайомляться зі світом краси, культурною спадщиною. Досліджуючи властивості матеріалів, вони

задовольняють потребу у вираженні своїх почуттів. Дослідницько-експериментальна діяльність допомагає ознайомитися з властивостями живої та неживої природи, розкривати таємниці об'єктів та предметів.

Основні види діяльності в закладі дошкільної освіти – гра, навчання та праця – сприяють різнобічному розвитку дитини. Старші дошкільники активно спілкуються, що формує їх інтереси через пізнавальну активність. Питання та відповіді допомагають дітям відкривати світ, розуміти взаємозв'язки, бути активними учасниками життя.

Ігрова діяльність привертає увагу педагогів до використання різних ігрових методів у навчанні та вихованні. Впроваджуючи ігрові методики, їх пов'язують із соціокультурними процесами, що сприяють пошуку нових форм організації та культури спілкування, підвищують пізнавальну активність, стимулюють інтерес до нового.

Рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові ігри приносять дітям задоволення та гарний настрій, розвивають фізичні якості (спритність, швидкість, витривалість), розумові якості (гнучкість мислення, логічність, творчість) та пізнавальну активність, яка спонукає до власних суджень і умовиводів.

Дошкільна освіта формує основні навички та вміння, необхідні у подальшому житті. Зміст навчального матеріалу швидко зростає, що вимагає різноманітних методів навчання та виховання. Донедавна методи були спрямовані на засвоєння знань, а не на їх якість, що не сприяло ефективному засвоєнню матеріалу. Сучасна педагогіка розглядає дитину як суб'єкта навчальної діяльності, що прагне до самореалізації та самовизначення.

Мета кваліфікаційної роботи є дослідження та розробка педагогічних умов, методів і засобів, що сприяють ефективному формуванню пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку через використання навчально-ігрового середовища, а також оцінка впливу середовищ на розвиток пізнавальної активності дітей.

У свою чергу, для досягнення цієї мети були сформульовані та вирішено наступні завдання:

- 1) проведено теоретичний аналіз наукових досліджень та літератури з питань формування пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку та ролі навчально-ігрового середовища в цьому процесі;
- 2) визначено психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню пізнавальних інтересів у старших дошкільників;
- 3) розроблено та апробовано педагогічні методи і прийоми для формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку в умовах навчально-ігрового середовища;
- 4) проведено експериментальне дослідження для перевірки ефективності запропонованих методів та оцінити їх вплив на розвиток пізнавальних інтересів дітей.

Об'єктом дослідження є процес формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є педагогічні умови, методи та засоби створення навчально-ігрового середовища, які сприяють формуванню пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичний, емпіричний, аналіз, спостереження, діагностика.

Практична значущість полягає у розробці методичних рекомендацій для педагогів закладів дошкільної освіти, спрямованих на ефективне формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку через створене навчально-ігрове середовище. Апробовані нові педагогічні методи можуть бути впроваджені у реальну практику, підвищуючи якість освітнього процесу. Результати дослідження сприятимуть підвищенню кваліфікації вихователів, створенню ігрових програм та дидактичних матеріалів, що покращать загальний рівень дошкільної освіти в Україні. Отримані результати можуть бути використані для гармонійного розвитку дітей,

формування у них стійких пізнавальних інтересів та готовності до подальшого навчання в школі.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на XI Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» (м. Луцьк, 27 листопада 20243 р.) у доповіді «Інтелектуальна готовність як один з показників готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі».

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Психолого-педагогічні аспекти формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку

Пізнання – це процес, у якому дитина відкриває приховані зв'язки та відношення, глибше проникаючи в об'єктивну дійсність [1, с. 4]. За підходом А. Лякішевої, джерелом розвитку та формування пізнавальної сфери є пізнавальна потреба. Цей процес включає пошук, виявлення, відкриття невідомого та його засвоєння. В. Сухомлинський і О. Запорожець, відомі педагоги та психологи, вважають, що активність зникає після розв'язання проблеми, завершуючи таким чином пізнавальну активність. Однак, деякі науковці не погоджуються з цим, вважаючи, що розуміння може стати початком нового циклу активності.

Л. Лохвицька розглядає пізнавальну сферу і допитливість як синоніми, визначаючи їх як бажання отримувати нову інформацію про навколишній світ і самого себе, потребу досліджувати та з'ясовувати. Вона вважає, що допитливість є пізнавальною потребою, яка активізує пізнавальну сферу. Хоча більшість науковців розмежовують ці поняття, О. Лугіна стверджує, що допитливість відрізняється від інтересів, оскільки має більш загальний характер і не завжди пов'язана з конкретним об'єктом або видом діяльності. Вона вважає, що допитливість є поведінкою та мотивом навчання дошкільника, яка вимагає постійної активізації [5, с. 80].

А. Лякішева зазначає, що цей феномен у дитини проявляється через її пізнавальну сферу, що є основою процесу пізнання. За Г. Тарасенко, пізнавальна сфера – це особистісне утворення, яке виражає індивідуальний відгук на процес пізнання, розумово-емоційну чутливість дитини до цього процесу.

Розвиток пізнавальної сфери дітей дошкільного віку є однією з найактуальніших проблем у дитячій психології, оскільки активність є необхідною передумовою формування розумових якостей, самостійності та ініціативності особистості. В. Лозова визначає, що пізнавальна сфера дітей дошкільного віку включає:

1. Здатність самостійно або за допомогою дорослих активно пізнавати світ.
2. Усвідомленість мети пізнання, повну або часткову.
3. Використання набутого досвіду.
4. Навички оцінювання власних результатів і результатів ровесників.
5. Порівняння отриманого результату з початковою метою та прогнозування діяльності.
6. Здійснення корекції інтелектуальних дій, внесення змін та доповнень у процес пізнання.
7. Прикладання вольових зусиль і подолання труднощів у досягненні мети.
8. Досягнення результату, який відповідає поставленій меті, та отримання задоволення від інтелектуальної роботи [6, с. 8-12].

І. Товт вказує на те, що основним джерелом пізнавального розвитку дитини є навколишній світ і соціальний досвід, які взаємодіють нерозривно [10, ст. 12]. Під час своєї життєдіяльності дитина засвоює соціальний досвід, набуває знань, умінь та навичок. Під час спілкування з дорослими та під час спеціально організованого навчання вона переходить від невідомого до відомого, від незрозумілого до зрозумілого. Це призводить до збагачення дитячих уявлень та життєвих понять про предмети і явища навколишнього світу. За словами автора, якісна характеристика пізнавального розвитку проявляється перш за все у зародженні і формуванні пізнавальної активності, яка, у свою чергу, виражається пізнавальною потребою.

У період дошкільного віку вона виділяє три рівні розвитку пізнавальної потреби, кожен з яких має свою мотивацію і засоби пізнання (форми пізнавальної діяльності) [Посилання на джерело!]. Кожен з цих рівнів стосується певного періоду розвитку. Перший рівень виникає з зацікавленості в чомусь новому, що впливає з необхідності у нових знаннях. Другий рівень спрямований на встановлення відношень між предметами і явищами (допитливість). Третій рівень пов'язаний із стійкою потребою у пошуку нових знань та інтересом. Залежно від інформації, що надходить, та джерела її отримання формуються пізнавальні інтереси дитини і моральні установки, які за певних умов мотивують її поведінку.

Отже, інтерес, зокрема пізнавальний, є свого роду показником активності у пізнанні. Проблема інтересу дуже широко досліджувалася, проте, незважаючи на це, поняття «інтерес» не має однозначного визначення.

О. Ковшар вказує на розмаїття поглядів щодо психологічного феномену інтересу і зазначає, що деякі психологи відносять це явище до процесу розуміння, тоді як інші розглядають через уважність.

Пізнавальна сфера особистості розглядається як діяльнісний стан людини у процесі пізнання навколишньої дійсності, її об'єктів і явищ. Вона спрямована на з'ясування невідомого, причин виникнення певних явищ і взаємозв'язку між предметами. Цей процес характеризується проявами допитливості. Критеріями зазначеної активності у процесі пізнання є виникнення інтересів. Дане явище розуміється як складне утворення особистості, яке виникає у зв'язку з потребами взаємодії людини з навколишнім світом і його пізнанням. Інтерес – це усвідомлена, предметна потреба, що проявляється у діяльності і є показником пізнавальної активності людини [13, с.15].

Пізнавальну сферу розглядають як якісну характеристику пізнавальної діяльності, що є суттєвою для розуміння суті пізнавальної активності та для продуктивної організації педагогічної роботи з її формування. Є. Рацкович підкреслював важливість розвитку допитливості, вважаючи, що саме в цьому

полягає суть виховання здібностей. Допитливість – це зростаюча, ніколи не згасаюча, а навпаки, з часом посилюється потреба знати і прагнення дізнатися, пояснити [1, с. 7]. У виникненні загадок і їх розгадці і полягає суть допитливості. Допитливість – це крихка і ніжна серцевина людини, її легко зламати, збудивши відразу до праці через її непосильність і одноманітність [1, с. 8]. Мова йде про працю мислителя: дитяча праця - це активне бачення світу, завдяки якому дитина стає діяльною частиною природи і, разом з тим, її володарем. Тому видатний практик вважав, що пізнавальна активність – це розумова праця, пов'язана з напругою інтелектуальних сил дитини. Цьому необхідно навчати дитину вже з раннього дитинства.

У сучасній українській педагогіці проблема вивчення названого явища у дітей 5-7 років займає також чільне місце. Зокрема І. Мардарова розглядає її динаміку в єдності з розвитком мовлення дитини.

Т. Пісоцька, узагальнюючи власні здобутки у вивченні феномену, намагається розробити у подальших дослідженнях своєрідної моделі, у якій відображені основні етапи розвитку активності у пізнанні дітей 4-7 року життя. Вона вважає, що її основою, підґрунтям, є цілісна пізнавальна сфера дитини 4-7 років.

Процес формування пізнавального розвитку дитини здійснюється безпосередньо під час навчання, де розвиваються такі пізнавальні психічні процеси як: сприймання, уява, пам'ять, мислення, увага, мовлення. Кожен віковий період вносить певні зміни у пізнавальний розвиток. З кожним роком в активності дошкільника відбуваються помітні зміни, перш за все іншим стає зміст активності.

У дітей дошкільного віку провідною пізнавальною функцією виступає сприйняття. Діти освоюють прийоми активного пізнання властивостей предметів: вимірювання, порівняння шляхом накладення, прикладання предметів один до одного тощо. Розвиток сприймання відбувається як процес оволодіння специфічним видом дій, які направлені на вирішення певного

класу завдань. У розвитку перцептивних дій дитини дошкільного віку можна виділити наступні етапи:

1. Формування практичних навичок у дитини з використанням предметів відбувається через гру-маніпуляцію. Дитина не лише грається, але й активно маніпулює предметами, включаючи іграшки, зосереджуючись на їхніх діях. З часом діти переходять від таких маніпуляційних дій до ознайомлення з предметами через зір та дотик. Потім вони систематично досліджують предмети, ознайомлюються з їхніми характеристиками лише при необхідності отримати більш детальне уявлення. У дошкільному віці зорове сприйняття виступає одним із ключових засобів безпосереднього пізнання предметів і явищ. Завдяки практичному досвіду дитина не лише формує уявлення про навколишні предмети, але й розвиває операції психічної діяльності, що дозволяє їй адекватно сприймати різноманітні властивості предметів.

2. На наступному етапі сприйняття відбувається через самі сенсорні процеси. Дитина починає адекватно сприймати предмети без безпосереднього контакту з ними. Вона може вивчати предмети очима, що означає перенесення зовнішніх практичних дій у внутрішній план. Дитина, оглядаючи предмет, встановлює його характеристики та сторони, які відповідають вже відомим зразкам, сформованим в суспільстві. Під час сприйняття дитина отримує власний досвід, адаптуючи його до суспільного.

3. На третьому етапі перцептивні дії стають значно більш внутрішніми та усвідомленими. Сприйняття стає цілеспрямованим і включає в себе довільні дії, такі як пошук, спостереження та розгляд. Хоча сприйняття може здаватися пасивним процесом, воно залишається активним, просто відбувається на внутрішньому рівні. Мова в цьому випадку йде про вплив мови на розвиток сприйняття. Дитина починає активно користуватися термінами, описуючи якості та характеристики різних предметів та явищ, що дозволяє їй краще розуміти їх.

Мова має значний вплив на розвиток сприйняття. Це виявляється в тому, що дитина починає активно використовувати терміни для опису якостей, характеристик різних предметів, об'єктів та взаємозв'язків між ними. Називаючи різні властивості предметів і явищ, дитина тим самим визначає для себе ці властивості. Називаючи предмети, вона відрізняє їх від інших та краще розуміє їх.

Узагальнюючи результати розвитку сприйняття у дітей дошкільного віку, можна виділити такі особливості:

- 1) форма має вирішальне значення у сприйнятті;
- 2) предмет сприймається за таких умов: коли він рухається на нерухомому тлі, під час дій з ним, під час позначення предметів словами;
- 3) колір акцентується за таких умов: якщо він є характерною ознакою предмету; якщо він позначений словом під час сприйняття незнайомого предмету; якщо колір конкурує з незнайомою дітям абстрактною формою;
- 4) у сприйнятті предметів значну роль відіграє їхнє включення у час і простір;
- 5) розвиток сприйняття здійснюється завдяки зовнішній практичній діяльності та включає перехід від зовнішніх форм орієнтування до їхніх внутрішніх форм [16, с. 400].

Слід звернути увагу на те, що у дітей дошкільного віку збільшується стійкість уваги. Дитині стає доступною зосереджена діяльність протягом 15-20 хвилин.

Отже, увага дитини – це спрямованість та зосередженість психічної діяльності на певному об'єкті під час одночасного відключення від інших. Спрямованість пов'язана з переходом від одного завдання до іншого, а зосередженість із заглибленістю в заняття. Напрямок та зосередженість тісно пов'язані між собою. Одне не може існувати без іншого. В той час, коли індивід направляє на щось свою увагу, він одночасно і зосереджується на цьому, і навпаки.

Увага бере участь у організації всіх процесів сприйняття, таких як відчуття, сприйняття та мислення, і виконує наступні функції:

1. Відбір важливих подразників та ігнорування несуттєвих, побічних.
2. Утримання та збереження необхідної діяльності до досягнення мети.
3. Регулювання та контроль протікання діяльності [22, с. 5].

Фізіологічною основою уваги є загальна активація мозку, пов'язана з функціонуванням ретикулярної формації. У діяльності мозку виділяють кілька стадій або рівнів, які по-різному забезпечують увагу. Найважливішою основою уваги є досягнення певного функціонального стану мозку. Увага полягає у реакції орієнтації на якийсь стимул чи об'єкт. Для того, щоб подія була сприйнята, потрібно, щоб вона викликала орієнтовну реакцію, яка дозволить особистості налаштувати на неї свої органи почуттів. Тобто, увага має рефлексорний характер і виникає внаслідок особливого орієнтовного рефлексу.

Протягом дошкільного віку увага дітей розвивається в напрямку від мимовільної до довільної. На цьому етапі увага дитини привертається новизною, інтенсивністю та іншими специфічними подразниками. Пізніше увага починає привертатися об'єктами, які пов'язані з яскравими та емоційними переживаннями, а також подразниками, які мають сигнальне значення внаслідок їхнього безпосереднього зв'язку з потребами дитини. З розвитком довільної уваги дошкільники можуть спрямовувати свою свідомість на певні предмети та явища та утримувати її протягом певного часу.

Якщо в ранньому дитинстві увага проявляється лише у мимовільній формі, то з віком різноманітність поведінки поступово перетворює мимовільну увагу в довільну. Основний механізм цієї найважливішої трансформації – формування мовлення дитини, за допомогою якого плануються дії та здійснюється над ними контроль.

У психології та педагогіці основними засобами розвитку довільності уваги вважають спільне спілкування та діяльність дитини та дорослого, а також гру. Через ігрову діяльність відбувається становлення довільності поведінки в цілому, в тому числі уваги, як найважливішого «підсилювача» мислення. У зв'язку з тим, що активність, спілкування та поведінка дошкільника далеко не повністю ще усвідомлені, довільність його уваги проявляється в недостатньо зрілій формі.

Вибірковість довільності уваги дошкільника є функцією його спонтанної ігрової діяльності, оскільки в грі він довільно спрямовує свою увагу на те, що йому потрібно для неї. Основні досягнення в процесі розвитку довільності уваги в дошкільному віці проявляються у вдосконаленні механізмів її вибірконості, в той час як інші аспекти уваги розвиваються менш інтенсивно.

Загальною тенденцією розвитку уваги є зростання стійкості уваги від молодшого дошкільного до старшого дошкільного віку. Середня тривалість продуктивної діяльності та середня тривалість відволікань від неї залежать від віку дітей. На відміну від молодших дошкільників, старші діти не лише можуть більш тривалий час займатися малоцікавою для них роботою за вказівками дорослих, але й роблять менше відволікань від неї. Факторами стійкості уваги є: цікавість дитини до матеріалу, його систематичність та зрозумілість, зв'язок з потребами, комфортні або відволікаючі умови, в яких діяльність виконується, психічний стан дошкільника, індивідуально-психологічні особливості особистості, такі як, наприклад, рівень розвитку вольових якостей та особливості темпераменту [17, с. 260]. Таким чином, факторами стійкості уваги дітей є:

- інтерес до матеріалу;
- зв'язок матеріалу з потребами;
- знайомство та зрозумілість матеріалу;
- умови, в яких діяльність виконується;
- психічний стан дитини;

- індивідуально-психологічні особливості особистості дошкільника [32, с. 11-12].

Якості темпераменту в багатьох випадках визначають індивідуальні особливості уваги дітей, що протирічить загальним віковим закономірностям уваги в дошкільному віці.

До вікових особливостей уваги дошкільників належать швидке відволікання та труднощі зосередження на непривабливих об'єктах. У відволіканні уваги беруть участь різні механізми. Відволікання може бути результатом гальмування окремих ділянок мозку навколо центру оптимальної збудливості відповідно до закону негативної індукції. Це характеризує мимовільне, пасивне відволікання від будь-яких подразників, які можуть навіть недостатньо усвідомлюватися, утворюючи певний фон.

Відсутність здібностей до тривалої та інтенсивної зосередженості дітей дошкільного віку є природним явищем, також обумовленим особливостями їхньої нервової діяльності (незрілість механізмів гальмування, лобових ділянок та інших галузей мозку).

Протягом дошкільного віку увага поступово розвивається, що виявляється в збільшенні обсягу, підвищенні можливості розподілу уваги, автоматизації багатьох дій дитини, а також в зростанні стійкості та довільності уваги.

Наступним пізнавальним процесом, на якому треба зосередити увагу, є пам'ять дітей. При виконанні будь-яких дій дитина здатна утримувати в пам'яті просту умову. Важливо відзначити, що дитина добре запам'ятовує все, що викликає для неї життєвий інтерес та сильний емоційний відгук. Інформація, яку вона бачить і чує багато разів, міцно засвоюється. Діти дошкільного віку мають розвинену рухову пам'ять: найкраще запам'ятовують те, що було пов'язане з їх власним рухом.

За допомогою запам'ятовування дитина розповідає вивчений вірш, використовує у грі засвоєні правила, відтворює показані їй рухи. Іноді дошкільнику не вдається відтворити предмет або вірш, але він легко впізнає

їх при наступному сприйманні. У такому випадку відсутнє відтворення матеріалу, але є наявне впізнавання, якому передують запам'ятовування. Пам'ять дитини дошкільного віку характеризується своєю мимовільністю. Це означає, що дитина не ставить перед собою завдання або мету запам'ятати щось. Запам'ятовування і пригадування відбуваються під час діяльності і залежать від її характеру. Джерелом пам'яті дитини є її інтерес. Вона легко і надовго запам'ятовує те, що її цікавить і приваблює своєю яскравістю, незвичайністю, динамікою, з чим вона активно взаємодіє. Істотну роль у цьому відіграє слово: називання предметів сприяє кращому їх запам'ятовуванню. Залежить розвиток пам'яті також від характеру мовної діяльності, яка передбачає запам'ятовування словесного матеріалу, а також ігрової діяльності [26, с. 110].

Для того, щоб діти дошкільного віку краще зберегли у пам'яті будь-яку інформацію та матеріал, потрібно організувати їхню діяльність з цим матеріалом. Успішність мимовільного запам'ятовування тим вища, чим активніше дитина взаємодіє з предметами, які вона повинна запам'ятати, та чим важливіші ці предмети для її діяльності.

Починає розвиватися образне мислення. Діти вже здатні використовувати прості схематичні зображення для вирішення нескладних завдань. Вони можуть будувати за схемою, вирішувати завдання з лабіринтами. Розвивається здатність передбачати. Діти можуть сказати, що відбудеться в результаті взаємодії об'єктів, на основі їх просторового розташування.

На п'ятому році життя уява продовжує розвиватися. Формуються такі її особливості, як оригінальність і довільність. Діти можуть самостійно придумати невелику казку на задану тему.

1.2 Роль навчально-ігрового середовища у розвитку дітей

На початку дошкільного віку майже всі діти вже мають певний життєвий досвід ігрової діяльності. Щоб гра справді захопила дітей, а кожен вихованець особисто, дорослий повинен стати її безпосереднім учасником. Саме дорослий вводить у життя дітей різноманітні ігри, знайомить їх із змістом, викликає у дітей інтерес до гри, спонукає їх до активних дій, виступає зразком виконання ігрових дій, організатором ігрового простору, знайомить малюків з ігровим матеріалом, стежить за виконанням правил та керує процесом гри.

Гра має особливе значення як основна форма діяльності дітей. Вона допомагає дітям розвиватися фізично, соціально, емоційно та інтелектуально. Ігри у ЗДО можуть бути різних видів: сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі, конструкторські. Через гру діти вчаться спілкуватися, вирішувати конфлікти, розвивають креативність, здобувають нові знання та навички. Замість пасивного засвоєння інформації, гра дозволяє дітям активно брати участь у процесі навчання та відкривати світ у захоплюючий та цікавий спосіб.

При цьому гра має приносити радість та задоволення не лише дітям, а й педагогу. Кожен успіх дитини – це спільне досягнення, кожна невдача – це зайвий привід до плідної співпраці [42, с. 320].

Тільки емоційним спілкуванням та своїми діями вихователь може зацікавити своїх вихованців, щоб гра для них стала цікавою та важливою.

Вихователь має бути для своїх вихованців не лише носієм ігрових умінь, активним учасником ігор, він повинен вміти і знати, як навчити малюків гратися, як показати ігрові дії, описати сюжет або персонаж, як виправляти дітей в ігрових діях, створити цікаві проблемні ігрові ситуації. Кожен педагог повинен знати й розуміти, що люблять і вміють робити його вихованці, і саме це має покладати в основу пропонованих ним ігор. Знання та вміння мають у грі пропонуватися дітям від простого до складного.

Дорослому, пропонуючи гру, необхідно враховувати, що вміють і люблять робити його вихованці.

Вихователь має пам'ятати, що діти в колективі досить різні, тому примушувати всіх без винятку до гри не можна. Важливо, щоб гратися хотіла сама дитина, а для цього її потрібно зацікавити. Тому варто у грі створювати невимушену атмосферу довіри. Граючись, вихователь має поводити себе зі своїми вихованцями як з рівними. Ні в якому разі не припустимо ображати дітей у грі за те, що в них щось не виходить, порівнювати з іншими.

Під час взаємодії з дітьми дуже важливо підтримувати, заохочувати та підбадьорювати їх, висловлювати похвалу за кожен найменший успіх, позитивні вчинки та досягнення. Не слід забувати про те, щоб помічати окремі помилки, але також вчити дітей самостійно аналізувати свої помилки і знаходити шляхи їх виправлення. Дорослі мають завжди усвідомлювати, що саме радість від успіху, захоплення та інтерес до цікавої справи ведуть до формування свідомої та успішної особистості дитини.

Для того, щоб будь-яка гра зацікавила дітей, важливо використовувати різноманітні несподіванки та сюрпризні моменти. Також можна оживити гру за допомогою казкового сюжету або цікавої розповіді. Крім того, варто разом з дітьми придумувати назви для іграшок, моделей у ігровому куточку, малюнків та картинок у улюблених книжках.

Вихователь під час ігрової діяльності має виявляти максимум артистизму: він повинен вміти дивуватися, засмучуватися, радіти, захоплюватися, заінтриговувати дітей якимись несподіванками, володіти мімікою, жестами, інтонацією та тембром голосу. Ці засоби є відмінними помічниками в його роботі з дітьми.

Правильно створюючи умови для проведення гри, вихователь має допомогти кожній дитині знайти своє місце в ігровому колективі та стати активним учасником. Під час ігор виникає багато ситуацій, які вимагають від вихователя спостережливості та винахідливості, вміння об'єднати дітей для

досягнення ігрової мети, а в потрібний момент – відволікти їх від наслідування негативних явищ.

Вплив дорослого на ігри дітей залежить від їх вікового періоду. У молодшому дошкільному віці вихователь активно організовує гру, часто сам стає її учасником, щоб показати дітям, як грати, і розвивати у них навички спільної гри. У цьому віці діти частіше беруть участь у грі, яку організовує дорослий. Поступово, діти набувають навичок і стають більш самостійними, а роль вихователя змінюється [33, с. 41].

У грі дітей старшого дошкільного віку роль вихователя також важлива, але його вплив на розвиток майже завжди опосередкований.

Старші дошкільники вже здатні самостійно обирати гру, організовувати її, розподіляти ролі та розвивати сюжет. Проте роль вихователя полягає в створенні сприятливих умов для розвитку гри, спостереженні за розвитком сюжету та характером дитячих взаємин. Він також допомагає дітям у вирішенні конфліктів та надає грі належного напрямку.

Для успішного розвитку ігрової діяльності дітей необхідно насамперед дбати про її оснащення. У групах для молодших дошкільників повинно бути багато різних іграшок, щоб створити основу для сюжетно-рольової гри.

У групах для старших дошкільників іграшки вже добираються в залежності від обраного сюжету, а не навпаки. Діти цього віку виявляють велику винахідливість, навіть використовуючи звичайні предмети як іграшки. Тому важливо не завантажувати групу великою кількістю іграшок, оскільки це може знизити інтерес дітей та обмежити їх творчість [42, с. 320].

Крім того, як для молодших, так і для старших дошкільників іграшки мають бути доступні, щоб діти могли користуватися ними у вільний час. Не доцільно створювати сталі сюжети з ляльок та інших іграшок, оскільки це може заважати дітям розвивати власну фантазію та самостійно мислити.

Режисерські ігри спрямовані на задоволення індивідуальних ігрових потреб та розвиток особистості дитини, тому вихователь повинен створити для них індивідуальний простір, відведений як у просторі, так і у часі.

Найбільш ефективними є опосередковані методи керівництва в таких іграх. Це може бути підбір ігрового матеріалу, іграшок, які відповідають інтересам дитини, перегляд ілюстрацій, обговорення мультфільмів або казок. Залучення дітей до спільного створення («Давайте разом придумаємо казку про Колобка», «Я почну казку, а ти її доповниш», «Я розкажу історію, а ти її зобразиш») сприяє розвитку здатності бачити гру ще до її початку.

Нові сюжетні іграшки, які вихователь пропонує дітям для ігор, мають бути пов'язані з їхнім досвідом. У молодших і середніх групах вихователь спочатку використовує нові іграшки особисто перед дітьми, показуючи способи їх включення у знайомий сюжет. У старших групах діти вже мають певне уявлення про предмети навколишнього середовища, тому доцільно запропонувати їм грати з малими, багатофункціональними іграшками або з іграшками-замінниками. Такі багатофункціональні матеріали для режисерських ігор можуть включати кубики різних розмірів із схематичним зображенням людських обличч, які виражають різні настрої, а також кубики, які діти можуть використовувати для заміни транспортних засобів, засобів зв'язку, меблів, тварин і т. д. Розвиток творчості старших дошкільників сприяють «порожні кубики», які діти можуть оформити відповідно до розвитку сюжету гри. Для того щоб діти ставали все самостійнішими з кожним днем, педагоги залучають їх до майстрування окремих ігрових атрибутів, спонукують їх самостійно обирати ігровий матеріал, прибирати його після гри та контролювати правильність його зберігання в груповому просторі.

Для того, щоб дидактичні ігри стимулювали різнобічну діяльність та відповідали інтересам дітей, вихователь повинен вибирати їх відповідно до програми закладу дошкільної освіти для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, складність ігрових завдань та дій. Творчий підхід вихователя до цієї справи є передумовою постійного та поступового ускладнення і розширення варіативності ігор. Якщо діти втрачають інтерес до гри, вихователь провокує їх до спільного створення нових ігрових завдань,

ускладнення правил і включення до пізнавальної діяльності різних аспектів і способів дій, що активізує усіх учасників гри [36, с. 81].

Постійний розвиток самостійних дидактичних ігор неможливий без наявності достатньої кількості ігрового матеріалу. В кожній групі повинні бути ляльки різних розмірів з комплектами одягу, посудом, меблями, транспортом, м'які іграшки (тварини, птахи, комахи), настільно-друковані ігри (лото, доміно, шашки, шахи), дидактичні іграшки (пірамідки, кубики, мозаїка), набори з природного матеріалу, картинки про природу, сімейне життя, професії, предмети побуту і т. д.

Значення гри-драматизації у розвитку дитини тісно пов'язане зі зацікавленістю самого педагога та його вмінням застосовувати засоби художньої виразності під час читання або розповіді. Старші дошкільники при розподілі ролей враховують інтереси та бажання один одного, іноді навіть застосовують лічбу. Однак для цього необхідний певний вплив вихователя: важливо сприяти дружньому ставленню однолітків до схильних до боязких дітей та допомагати визначити, які ролі можна надати їм.

Під час допомоги дітям засвоїти зміст гри та увійти в образ, вихователь використовує розгляд ілюстрацій до літературних творів, уточнює деякі характеристики персонажів і з'ясовує ставлення дітей до гри.

Гра завжди залишатиметься актуальною у житті дитини. Вона наповнює кожен день, кожную хвилину, вільну від організованого процесу, є однією з найпродуктивніших форм розвитку, виховання та навчання дітей. Тому важливо визначити, який період у розпорядку дня закладу дошкільної освіти.

Найбільш доцільно відвести для ігор спеціально відведений час у розкладі, коли вони можуть максимально відпочити та розслабитися після активної діяльності або навчання. Для цього необхідно враховувати: загальний стан дітей у конкретний період дня; ступінь напруження дітей під час тієї чи тієї діяльності; які справи і заняття передують грі або проводяться після неї.

Педагогічне керівництво грою неможливе, якщо ґрунтується на жорстокій регламентації, що заважає дітям проявляти ініціативу та самостійність. Проте повна передача функцій організації гри дошкільникам призводить до того, що серед них виділяються постійні лідери й постійні підлеглі, що в свою чергу негативно впливає на формування особистості дошкільника [4, с. 400].

Гра допомагає дитині навчитися взаємодіяти з іншими дітьми, засвоювати правила цієї взаємодії, набувати досвіду взаєморозуміння, вчитися пояснювати свої дії і наміри, а також погоджувати їх з однолітками.

Повноцінна гра, яка задовольнить потреби дитини, може складатися лише під педагогічним керівництвом. Не завжди дорослі можуть зрозуміти, чому діти, які прагнуть до доброзичливих контактів, залишаються поза межами дитячого товариства, тоді як ті, які проявляють схильність завжди бути першими, пригнічуючи при цьому бажання інших, опиняються не просто в центрі цього товариства, а й керують ним [1, с. 7].

Не є секретом, що гра має велику виховну цінність, порівняно з зауваженнями або покаранням. Бесіда з дітьми, що має на увазі гру, допоможе прояснити дітям, що позитивного було у грі, що кому сподобалося, вразило, а чому гра не вдалася. Такі розмови бажано проводити після проведення гри, щоб не порушити її задум. Оскільки гра за своєю структурою динамічна, події розгортаються швидко, і дитина не може перебудуватися для того, щоб щось усвідомити, коли їй роблять зауваження чи висловлюють.

Творче ставлення педагога до справи є передумовою постійного й поступового ускладнення, розширення варіативності ігор. Якщо в дітей відбувається втрата інтересу до гри, вихователь ініціює спільне придумування нових ігрових завдань, ускладнення правил, включення до пізнавальної діяльності різних аналізаторів і способів дій, активізацію всіх учасників гри.

Пріоритетним завданням для педагога є емоційний комфорт дітей у групі. Щоб уникнути проблем з дисципліною в групі, вихователь має бути

для всіх дітей партнером по грі, помічником, який допомагає дитині, якщо в неї виникають труднощі, увійти в дитяче товариство, допомогти отримати бажану роль і справитися з нею. Найшвидший шлях до серця дитини – стати її партнером по грі, перетворившись на космонавта, дочку, собачку, лікаря тощо. Саме завдяки грі вихователь має можливість підняти авторитет дитини, виділити раніше непомічені привабливі риси характеру перед її товаришами [4, с. 400].

Розвивальне і виховне значення дитячої гри багато в чому залежить від професійної майстерності вихователя, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, здійснювати на практиці особистісно орієнтований підхід до дітей під час освітнього процесу, що ґрунтується на співпраці і співтворчості дитини і дорослого.

Вихователь повинен працювати над створенням активної самостійної особистісної позиції кожної дитини, попереджаючи пасивність і забезпечуючи, щоб під час гри дитина не лише спостерігала за діями інших, але й повністю розкривала свою особистість та виявляла такі важливі риси, як ініціативність, комунікабельність, здатність до координації своїх дій з діями товаришів.

У процесі дитячої гри дитина виходить з-під підпорядкування дорослому і діє самостійно, вільно проявляючи свої почуття та бажання. Зусилля вихователя мають бути спрямовані на розвиток ігрових інтересів дітей, збагачення змісту ігор та використання гри як важливого засобу розвитку, виховання і навчання.

Важливо, щоб педагогічна позиція дорослого залишалася непримітною, щоб виховний вплив відбувався вільно і невимушено. За умови цілеспрямованого формування ігрових умінь дітей і опосередкованого педагогічного впливу на їх самостійні ігри, гра стає формою дитячої життєдіяльності, засобом формування особистості та важливим фактором соціалізації дітей у період дошкільного дитинства.

Для того, щоб гра для дитини стала самостійною діяльністю, дорослий має дотримуватися ряду обов'язкових педагогічних заходів, які впливають на природу дитячої гри:

1. Збагачення життєвого досвіду дітей, оскільки реальне життя дитини є однією з умов для розвитку гри, джерелом її виникнення і постійного збагачення.
2. Періодична зміна ігрового середовища за потреби.
3. Гра в навчальні ігри разом з дітьми з метою передачі їм ігрового досвіду та ігрових умінь.
4. Спілкування з дітьми для стимулювання самостійного застосування нових способів вирішення ігрових завдань.

Використовуючи ці педагогічні заходи для керівництва процесом формування гри, вихователь наблизиться до нових підходів до дитячої гри, дозволяючи дітям розв'язувати ігрові завдання самостійно.

Отже, роль дорослого у розвитку ігрової діяльності дітей незаперечна. Щоб дитина навчилася самостійно діяти у грі, вона повинна бути спрямована, підтримана, навчена діяти, але ні в якому разі не зробити все за неї або не надати їй можливості грати. Дорослі повинні знати і пам'ятати, що гра - це самостійна діяльність дитини і не повинна порушуватися втручанням з їх боку, яке заважає вільному розвитку дітей та виявленню їх активності.

В теорії дошкільної освіти й усіх діючих програмах виховання дітей в дошкільних закладах ігрова діяльність визнається основною. У «Базовому компоненті дошкільної освіти» виокремлено ігрову компетенцію дітей, яка є результатом освітньої роботи і полягає у таких аспектах, як:

- обізнаність дітей з різними видами іграшок;
- здатність використовувати їх у самостійних іграх;
- організація різних видів ігор відповідно до їх структури;
- реалізація власних ігрових задумів;
- дотримання ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри [7, с. 968].

«Базовий компонент дошкільної освіти» передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості, а також формування сталого інтересу до пізнання довкілля та реалізації себе в ньому.

Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» відображає запити практиків та, з урахуванням кращих на даний період теоретичних і методичних рекомендацій, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми.

Проведений аналіз програми показує, що різноманітність ігрової діяльності за видами, формою, змістом є критеріальною оцінкою емоційного благополуччя життя дитини. Також пріоритетне місце відведено сюжетно-рольовій грі з огляду на її особливе значення, потенційні можливості для особистісного зростання старшого дошкільника.

Отже, ігрова компетентність дітей дошкільного віку є невід'ємним компонентом їхньої загальної компетентності; ігровій діяльності у Базовому компоненті дошкільної освіти та в сучасних програмах відводиться одне з провідних місць у видах дитячої діяльності, як такій, що є провідною для всебічного розвитку, виховання та якісного навчання дітей, і як такій, що відповідає вимогам сучасного суспільства до організації освітньо-виховного процесу у закладах дошкільної освіти.

1.3 Методи і прийоми розвитку пізнавальної сфери дітей дошкільного віку

Світ, в якому перебуває дитина з народження, є складним і постійно змінюється. Дитині важко розібратися у всіх цих складнощах. Пізнання навколишнього світу відбувається постійно, адже дитина прагне «знати про все». Відповіді на її запитання формують відповідну картину світу. Щодня дитина дізнається щось нове, її зона актуального розвитку зміцнюється, а всі дії спрямовані на перехід до зони найближчого розвитку.

За думкою психологів, у дошкільний період активно розвивається пізнавальна сфера, тобто мова йде про свідомі дії, спрямовані на отримання знань і відомостей про особливості об'єктів реального життя.

Останнім часом розвитку пізнавальної сфери дітей дошкільного віку приділяється особлива увага. Проблема пізнавального розвитку та створення умов, які ефективно впливають на формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку, займає провідне місце у педагогічних та психологічних дослідженнях.

Пізнавальні процеси – це система психічних функцій, що забезпечують відображення та пізнання явищ об'єктивного світу, тобто природного та соціального середовища [7, с. 8]. Завдяки пізнавальній сфері людина вивчає та осмислює інформацію, фіксує об'єктивний світ, змінюючи його у суб'єктивний образ. Пізнавальна сфера включає відчуття, сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, мислення та мовлення.

У дітей старшого дошкільного віку пізнавальна сфера має свої особливості: увага дітей змінюється одночасно з багатьма різними характеристиками; розвиток пам'яті характеризується переходом від мимовільного до довільного запам'ятовування та пригадування; уява змінюється з репродуктивної до творчої; наприкінці дошкільного віку розвивається словесно-логічне мислення, діти вміють оперувати словами та розуміти логіку міркувань.

Працюючи з дітьми старшого дошкільного віку, необхідно враховувати їх психофізичні особливості, а також те, що без спеціальної допомоги педагогів та батьків розвиток пізнавальної сфери ускладнюється.

Головною умовою розвитку пізнавальної сфери у дітей старшого дошкільного віку є доступна, цікава діяльність, відчуття успіху, емоційний комфорт і доброзичливе ставлення до дітей. Такі умови створюються під час використання дидактичних ігор у всіх видах навчально-освітньої діяльності. Дидактична гра є ігровим методом навчання, формою навчання, самостійною ігровою діяльністю та засобом всебічного виховання дитини. Гра – це

потужний стимул і сильна мотивація у навчанні дітей старшого дошкільного віку [22, с. 12-14]. У дитячому віці провідною діяльністю є гра, тому весь психічний розвиток дітей проходить через гру, дії з предметами та іграшками. Іграшка для дитини – це інструмент пізнання світу і водночас істотна частина цього світу, а гра – спосіб його пізнання. Маніпулюючи предметами (іграшками), дитина пізнає світ, мислить, розвивається. І від того, що саме їй буде запропоновано для цих маніпуляцій, залежить напрямок розвитку її мислення.

Методи і прийоми формування пізнавальної сфери широко використовуються на заняттях, особливо в організації групової роботи. Наприклад, тематичні заняття: «Ходить осінь по городу», «Добрі справи», «Чаклунство, що допомагає» тощо. Інтерес викликають заняття, де діти проводять невеликі експерименти, такі як «Повітря, я тебе не бачу», «Сніжинка на долоні». Наприклад, дітям пропонували зліпити фігурку з мокрого та сухого піску, вони аналізували, який пісок краще ліпиться і чому. Розглядаючи пісок через лупу, діти виявляли, що він складається з дрібних кристаликів, що пояснює сипкість сухого піску. У освітньому процесі діти виконують різні види діяльності, що сприяють розвитку сприйняття, уяви, мислення, пам'яті тощо. Експерименти, які проводять діти, стають чудовим набуттям досвіду. Враховуючи актуальні теорії пізнавальної сфери, завданням педагога є сформулювати конкретний пізнавальний досвід дошкільника.

Під час ігор у дітей активуються всі аналізатори, що дає можливість розвивати мислення і мовлення. Здатність до роздумів допомагає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, планувати свої дії, ставити мету і досягати результату, розвивати прогностичні уміння тощо.

На сучасному етапі при збагаченні знань про процес пізнання різних вікових груп дошкільників важливо оцінювати їх з точки зору сучасних позицій. Мова йде не про зниження ролі дорослого, а про стимулювання дитини на кожному етапі її розвитку через мотивацію. У такому випадку способи навчання мають змінитися, особливо важливо надавати увагу

індивідуальній і колективній пізнавальній діяльності дітей. Дорослий повинен проявляти зацікавленість процесом, в ході якого передаються різні засоби пізнання. Важливо не упустити мотиваційні аспекти, формувати готовність до пізнання, а не лише озброювати засобами.

Одним із сучасних напрямків розвитку пізнавальної сфери є інтерактивні технології, які включають сукупність методів і прийомів, спрямованих на всебічний розвиток особистості. Поєднання інтерактивних технологій з інформаційно-комунікаційними технологіями, пошуково-дослідницькою діяльністю в дошкільній та художнім словом дає можливість інтегрувати освітній процес дошкільників [9, с. 400].

У дітей дошкільного віку рівень розвитку пізнавальної сфери різний, але саме в цьому віці закладається фундамент, що займає важливе місце у структурі цілісної особистості. Цей фундамент є основою для формування психічних властивостей та здібностей для переходу на наступний віковий етап. Дошкільне дитинство – оптимальний період для розвитку пізнавальної сфери.

Для повноцінного розвитку пізнавальної сфери дошкільників важливо створити освітнє середовище, яке є динамічною системою умов, що утворює контекст діяльності особистості як суб'єкта і впливає на формування культурних цінностей та смислів. Таке середовище є активним суб'єктом дійсності, носієм певних інформаційних та культурних смислів, що впливають на дитину, яка діє в цих умовах і в свою чергу не може не впливати на саме середовище. Основу освітнього середовища у закладі дошкільної освіти утворює предметно-просторовий компонент, який задає зміст та потенційні напрями розвитку. Середовищем для пізнання є і природа, тому об'єкти природи, що спостерігаються під час екскурсій у природу, прогулянок, також стають джерелом виникнення пізнавального інтересу.

Метою інтерактивного навчання є створення умов, за яких дитина сама буде відкривати, здобувати й конструювати знання, уміння, цінності та власну

компетентність у різних сферах життя. Це принципово відрізняється від цілей традиційної системи освіти.

Інтерактивні методи підпорядковані певній системі принципів, які забезпечують їхню ефективність. Під час освітньої діяльності, дотримуючись принципу активності, кожна дитина має змогу відповісти та бути почутою, кожна відповідь враховується. Для цього використовуються такі інтерактивні методи, як «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Ланцюжок», «Комплімент». Принцип зворотного зв'язку заохочує до обговорення висловлених аргументів та заперечень. Цей принцип, відомий як рефлексія, дає змогу отримати від дітей якнайбільше інформації. У роботі з дітьми рефлексія використовується як підсумок засвоєної інформації. Методи «Оцінка», вправи «Кошик», «Віночок», «Піраміда позитивних почуттів», «Павутинка» спрямовані на аналіз рівня засвоєних знань дітьми. Рефлексію можна проводити на початку, в середині чи в кінці заняття («Мікрофон», «Інтерв'ю», «Незакінчене речення»). Принцип експериментування лежить в основі методу багатоканальної діяльності, що дозволяє отримати цілісний погляд на предмет обстеження. Включення всіх видів аналізаторів забезпечує розвиток сприйняття та пізнавального інтересу як етапу розвитку пізнавальної активності.

Відомі дітям ігри «Відгадай на смак», «Чарівний мішечок», «Реклама», «Що ти чуєш?» збагачують уявлення дітей про предмет (об'єкт) та шляхи встановлення міжпредметних зв'язків. Метод багатоканальної діяльності використовується для обстеження як об'єктів живої, так і неживої природи. Принцип довіри руйнує стереотип стосунків між педагогом і вихованцями. Заохочення, похвала, посмішка, емоційний стан активізують пізнавальну сферу дошкільників. Принцип рівності поглядів забезпечує можливість кожній дитині висловлювати свою думку на рівні з іншими.

Інтерактивні методи поділяються на вступні, які налаштовують дітей на пізнання та створюють доброзичливу атмосферу на занятті («Продовж речення», метод «Мікрофон»). Основні методи («Робота в парах», «Коло

ідей») сприяють засвоєнню нових знань, формують уміння і навички, емоційно-ціннісні орієнтації. Завершальні методи дозволяють у цікавій формі підсумувати заняття («Ковдра ідей», «Павутинка», «Кошик»). Допоміжні методи використовуються у випадку втоми чи збудження («Посміхнись сонечку», «Уяви свою мрію») [4, с. 399].

Інтерактивні методи є активними методами навчання, які розкривають творчий потенціал кожної дитини, формують навички роботи в парах, малих групах, розвивають комунікативні навички. Використовуючи інтерактивні методи, педагог ставить перед собою завдання:

- 1) розвивати комунікативні навички;
- 2) створювати комфортні умови та сприятливе середовище для всіх учасників освітнього процесу;
- 3) формувати навички роботи в команді, в парах, у малих групах та вміння висловлювати свої думки; викликати пізнавальний інтерес до навчання та внутрішню мотивацію;
- 4) розкривати творчий потенціал дітей [35, с. 160].

Проблема розвитку пізнавальної сфери дітей відображена у державних документах про дошкільну освіту. Зокрема, новий Державний стандарт дошкільної освіти України визначає освітню лінію «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», акцентуючи увагу на необхідності формування в дітей уміння планувати свої дії, знаходити нове в знайомому та знайоме в новому, радіти зі своїх відкриттів, виявляти інтерес до дослідництва, експериментування з новим матеріалом [33, с. 41]. Тому важливо приділити увагу пошуково-дослідницькій діяльності.

Особливість пошуково-дослідницької діяльності полягає в тому, що вона здійснюється засобами, які дитина пізнає теоретично, а також уміннями й навичками, набутими практично. Цей вид діяльності вдало поєднує чутливість і діяльність, що відповідає особливостям мислення дошкільника. Дитина самостійно знаходить відповіді на запитання, досягає очевидних

результатів, перевіряє свої знання та можливості. У процесі пошуково-дослідницької діяльності активізуються всі сфери особистості.

Зважаючи на необхідність урізноманітнення форм життєдіяльності як характерної ознаки педагогічного процесу закладу дошкільної освіти, важливо висвітлити особливості застосування системного підходу до організації пошуково-дослідницької діяльності. Доцільно організовувати її в три етапи: підготовчий, власне пошуково-дослідницька діяльність, інтерпретація результатів на інші види діяльності у змінених умовах. Важливим чинником стимулювання та розвитку пізнавальної сфери є створення розвивального середовища.

Дослідження Л. Артемової, М. Подд'якова та інших наголошують, що навколишнє середовище має відповідати структурі пізнавальної сфери дитини. Діяльність дітей дошкільного віку постійно змінюється, тому розвивальне середовище є джерелом її збагачення, зокрема змісту та форм організації. У такому середовищі здійснюється розвиток інтересів дитини, орієнтований на зовнішні об'єкти, усвідомлення нею свого «Я», своїх потреб, можливостей їх самореалізації завдяки оптимальному конструюванню навчального процесу педагогом [25, с. 191]

Дошкільників завжди приваблюють об'єкти та явища природи, тому на початковому етапі важливо підбирати цікавий матеріал, доступний для дитячого сприйняття та експериментування. Поряд із природними об'єктами, які знаходяться в своєму природному середовищі й задовольняють пізнавальні інтереси дітей, доцільно створювати спеціальне матеріальне середовище, що стимулюватиме дитячу допитливість.

Кожна група дитячого садка повинна мати свою міні-лабораторію, своєрідний дослідницький центр. У ній можуть зберігатися різноманітні матеріали та обладнання: лабораторний посуд, лупа, зразки піску, глини, камінців, ґрунту, зерна різних культур, пісочний годинник, мікроскоп, ваги, магніти тощо. Важливо створити атмосферу цікавості й таємничості, щоб у

дітей не зникло бажання шукати відповіді на питання. Це створює передумови для ефективної організації пошуково-дослідницької діяльності.

Дітей необхідно готувати до пошукової діяльності. Педагог має враховувати, що знання, як результат самостійного «відкриття» дитини, формуються на попередньо засвоєних знаннях. Лише за цієї умови задовольняється природна допитливість дитини.

На другому етапі важливо, щоб діяла система роботи з проведення дитячого експериментування, яка б ґрунтувалася на різній тактиці взаємодії вихователя та дитини. Зважаючи на те, що становлення пізнавальної активності відбувається по-різному на різних вікових етапах (у молодшому віці дитина звертається із запитанням «чому?» до дорослого, а старший дошкільник ставить це запитання собі), характер взаємодії дорослого з дітьми різного віку теж має бути різним. При цьому дорослий має спрямовувати пізнавальну активність на конкретні предмети та явища.

Нескладні досліді проводяться під час занять, екскурсій, прогулянок, цільових прогулянок у природу, під час праці в куточку лісу, саду, городу з метою закріплення, систематизації та узагальнення знань дітей. Власне дослідницьку діяльність слід починати з аналізу природного явища у зв'язку з питаннями, які виникають у дітей. На думку В. Сухомлинського, важливо, щоб кожна тема несла дитині безліч відкриттів, зроблених нею самостійно, щоб дитина заглибилась у якусь деталь, зосередила на ній усю свою увагу, забувши про все інше. У результаті формується пізнавальне завдання, висувуються припущення, що потребують встановлення причин, зв'язків та відношень між явищами природи. На основі висунутої гіпотези здійснюються пошуково-дослідницькі дії дітей.

Тематика пошуково-дослідницької діяльності повинна викликати інтерес у дітей і налаштовувати їх на цікаві дослідження. Наприклад: «Промені сонця грають у краплині роси», «Подорож краплі води», «Для чого квітам сонце», «Куди ховаються від негоди метелики», «Чарівна пір'їнка», «Відломлена гілочка», «Як подорожує дощовий черв'як». Під час роботи з

дітьми на ділянці дошкільного закладу можна проводити досліди з рослинами: «Коли проросла насінинка», «Чим корисна бузина», «Хто риє тунелі дощовому черв'яку», «Як реагують рослини на світло», «Чи п'ють рослини воду». Працюючи біля акваріума, можна провести досліди з рибками: «Як дихають рибки», «Що рятує личинку волохокрильця від ворогів».

Особливий вплив на формування пізнавальних процесів у дошкільників має використання ігрових форм проведення дослідів за участі різних героїв: Світлячка, тітоньки Природи, дядька Вітра, Капітошки, Чарівника-невидимки, Сороки-білобоки, Чарівного царя підземелля. Цікавим і корисним методом, що використовується в процесі такої роботи, є художнє слово: читання художньої літератури, розповідання казок, легенд, прислів'їв, які збуджують пізнавальні процеси дитини, сприяють розвитку їх допитливості; загадування загадок, використання ігрових прийомів – отримання листів-скарг від мешканців саду, лісу, городу. Читаючи їх, діти замислюються над тим, як допомогти живій істоті, як потрібно берегти й охороняти природу, щоб зберегти її в цілому.

Заключним етапом є формулювання висновків на основі аналізу отриманих результатів. Не слід поспішати з висновками, важливо уважно вислухати всіх дітей. Якщо висновки є неправильними або нечіткими, слід допомогти дітям усвідомити виниклі протиріччя. Важливо, щоб кожне помилкове припущення було виправлене, а діти зрозуміли суть того чи іншого явища. Усі висновки дослідів варто записувати у щоденник спостережень та експериментів, використовуючи малюнки, схеми, підібрані картинки або аплікації.

Важливо обрати методи та прийоми, що забезпечують інтерпретацію отриманих знань в інших сферах життєдіяльності. З цією метою дітям можна пропонувати складання казок, віршів, загадок, приказок, розв'язування ребусів, кросвордів, логічних задач, виготовлення «екологічних знаків», які регламентують поведінку в природі. Навіть маючи мінімальну кількість

об'єктів у груповій кімнаті, педагог може створити атмосферу зацікавленості, активізувати пізнавальні процеси та викликати бажання опікуватися природою.

Структура і зміст сучасних дошкільних освітніх програм базуються на принципі безперервної освіти, підкреслюючи важливість підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи. Комплексний підхід до проблеми включає психолого-педагогічні, соціальні та освітні технології, які формують усі компоненти готовності до школи.

Психічний розвиток дитини проходить через стадії, кожна з яких має накопичувальний характер. Перехід на вищий рівень можливий лише за наявності необхідних передумов на попередній стадії. Педагоги та батьки повинні докласти максимум зусиль для того, щоб дошкільне навчання було не тільки ефективним, але й приємним для дітей. Проблема формування пізнавальних процесів набуває важливого значення, оскільки з її вирішенням пов'язано визначення цілей і принципів організації навчання та виховання в дошкільних закладах. Головною умовою повноцінного розвитку пізнавальних процесів є цілеспрямоване керівництво з боку дорослих – педагогів та батьків.

Для вирішення цієї задачі роботу слід організовувати за трьома напрямками:

1. Інформаційно-просвітницька діяльність (семінари, практикуми щодо розвитку та формування пізнавальної сфери).
2. Методична діяльність (застосування методів та прийомів, що сприяють формуванню пізнавальної сфери).
3. Практична діяльність (екскурсії до школи, знайомство з майбутніми вчителями) [43, с. 102-106].

Формування пізнавальної сфери неможливе без активної участі педагогів та батьків. Для цього їм потрібні знання про особливості дітей дошкільного віку, способи формування пізнавальних процесів та можливі труднощі на початку шкільного навчання. Щоб допомогти батькам правильно

організувати діяльність дошкільнят, можна організувати систему заходів у вигляді групових та індивідуальних консультацій, круглих столів, батьківських зборів, практикумів, тренінгів, спрямованих на підвищення рівня знань батьків про пізнавальну сферу дітей. Інформацію також можна розмістити в «Батьківському куточку» або на інформаційному стенді.

Задачі щодо формування пізнавальної сфери дошкільників включають:

1. Діагностика пізнавальних процесів.
2. Формування у дошкільників досвіду навчальної діяльності.
3. Формування знань та навичок для засвоєння програмного матеріалу.
4. Виховання допитливості, уваги та потреби в самостійному пошуку рішень.
5. Формування мотивів навчання та позитивного ставлення до нової інформації.
6. Підтримка потреби дітей у спілкуванні.
7. Формування математичних уявлень та грамотності.
8. Розвиток мовленнєвих навичок.
9. Підвищення здатності до соціальної адаптації.
10. Розвиток навичок письма та графічних умінь [33, с. 25].

Для вирішення цих завдань необхідно застосовувати різноманітні методи, форми та засоби роботи, такі як конструювання, бесіди, читання оповідань, перегляд мультфільмів, розгляд ілюстрацій, бесіди за ними, пальчикова гімнастика, ліплення з глини, малювання, сюжетно-рольові ігри тощо.

Організовуючи процес формування та розвитку пізнавальної сфери, важливо використовувати не лише заняття, а й різноманітні види ігор. Гра має особливе значення для дітей дошкільного віку, оскільки є провідним видом діяльності. В процесі гри у дошкільників формуються особистісні утворення, необхідні для подальшого навчання в школі.

Саме під час гри дитина навчається спілкуванню з однолітками, підкоренню своїх імпульсивних бажань ігровим правилам, розвиває всі

психічні процеси (сприймання, мислення, мовлення, уяву, увагу, пам'ять), розширює пізнавальні інтереси та формує перші моральні почуття. Гра стимулює розвиток образного мислення, дозволяючи дитині бачити предмети з різних боків і ставати на різні точки зору [39, с. 236].

Гра також розвиває мовлення, оскільки вимагає певного рівня комунікативних навичок. Необхідність домовлятися з однолітками стимулює розвиток зв'язного мовлення. Ігрова діяльність впливає на формування мимовільної поведінки та всіх психічних процесів. Під час гри діти краще зосереджуються та більше запам'ятовують, ніж під час виконання прямих завдань від дорослого.

Сюжетно-рольова гра є найскладнішим видом діяльності, який дитина освоює протягом дошкільного дитинства. Вона має вирішальне значення для розвитку уяви, оскільки ігрові дії відбуваються в уявній ситуації, а реальні предмети використовуються в якості уявних. Спілкування з однолітками під час гри розвиває здатність враховувати бажання та дії інших, відстоювати свою точку зору, будувати та реалізовувати спільні плани.

Гра є ефективним засобом формування особистості дошкільника, його морально-вольових якостей. Вона значно впливає на психіку дітей, адже в дошкільному віці формує зону найближчого розвитку. Коли гра вичерпує свої можливості, вона поступається місцем навчанню, але це відбувається лише за умови, що в грі виникли передумови новоутворень молодшого шкільного віку.

Методика роботи з дітьми повинна базуватися на особистісно-орієнтованій взаємодії, з акцентом на самостійне експериментування та пошукову активність дітей. Ігрові заняття мають бути організовані так, щоб у старших дошкільників зберігався стійкий інтерес.

Таким чином, розвиток пізнавальної сфери дітей залежить від уміння вихователя створити дидактичні та організаційні умови в процесі навчання. Для цього необхідно забезпечити продуктивний зміст розвивального середовища, системний підхід до організації активної пізнавальної діяльності

дітей, використовуючи ефективні форми, засоби та методи для стимулювання пізнавальних інтересів, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини та надаючи їй право реалізувати власну ініціативу.

Висновки до першого розділу

Пізнавальна сфера включає такі складові: відчуття, сприйняття, уяву, увагу, пам'ять, мислення та мовлення. Сучасні науковці розглядають пізнавальну сферу дошкільників у контексті дослідження їхнього розумового розвитку, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. Проводяться дослідження щодо розвитку пізнавальної сфери дошкільників та пошуку шляхів її формування. Виділяють три рівні сформованості пізнавальної сфери дошкільника: перший рівень характеризується інтересом до зовнішніх властивостей предмета, який визначається самим предметом; на другому рівні інтерес зосереджується на функціональних якостях предмета, причому регуляція пошуку відбувається за допомогою дорослого; третій рівень характеризується інтересом та активністю, спрямованими на приховані внутрішні властивості предмета.

Навчальна діяльність є особливою формою навчання, яка орієнтована на досвід і цілеспрямовано організована дорослим. Вона має структуру, а її пізнавальна спрямованість використовується як чинник розвитку особистості та формування пізнавальної сфери дітей дошкільного віку. Це досягається за рахунок змісту та використання специфічних методів і способів організації взаємодії між вихователем і вихованцями. Оптимальною є така організація діяльності дошкільників, за якої вони можуть розв'язувати поставлені завдання різними способами, кожен з яких є правильним і заслуговує на схвалення. У такій ситуації дитина сама обирає спосіб розв'язання і оцінює, наскільки він вдалий. Оскільки для дітей, які не впевнені в собі, ця ситуація може бути незвичною або тривожною, дорослим важливо підбадьорити дитину, висловити впевненість у її можливостях, підтримати її старання, і наголосити, що вона може обрати найбільш зручний та цікавий для себе

спосіб. Це нелегко, оскільки дитині доведеться звільнитися від звички чекати вказівок дорослого та від страху зробити помилку.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Вивчення рівнів сформованості пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в умовах навчально-ігрового середовища

Формування активності дітей у закладах дошкільної освіти (ЗДО) є одним із завдань у вихованні та навчанні дошкільників. Враховуючи сучасні педагогічні підходи, розвиток активності дітей сприяє не тільки пізнавальному, а й емоційному та соціальному розвитку, що закладає міцну основу для успішного навчання в майбутньому. Пізнавальна активність проявляється у формі допитливості, ініціативності, емоційної залученості, а також у творчих проявах, які відображають внутрішню мотивацію дітей до пізнання та освоєння навколишнього світу.

В умовах сучасної освіти виникає потреба у створенні методик та підходів, що забезпечують ефективний розвиток активності дітей. Особливу увагу слід приділити ігровим формам навчання, які є найефективнішими для дітей дошкільного віку, після чого вони враховують інтереси та природну потребу в активності та взаємодії з іншими.

Методом цього розділу є дослідження рівнів активності дітей старшого дошкільного віку та розробка підходів, які сприяють їхньому розвитку. Для досягнення мети проведено експериментальне дослідження, яке забезпечує використання методики, що знижує рівень активності дітей на основі їх участі в ігрових завданнях та завданнях на логічне мислення.

Формування активності у дітей дошкільного віку є багатоаспектним процесом, який охоплює пізнавальні, емоційні та соціально складові розвиток. У наукових дослідженнях зазначено, що основи активності закладаються ще в ранньому дитинстві під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Вихователі та педагоги мають можливість впливати на

розвиток активності, створюючи відповідне середовище та використовуючи різноманітні методики для стимулювання інтересу до навчання.

Відповідно до концепцій відомих психологів, таких як Л. Виготський, Ж. Піаже, та сучасних дослідників, формування активності є результатом взаємодії між індивідуальними потребами дитини та її соціальним ототоченням. Пізнавальна активність проявляється у формі такої допитливості, яка є основою для розвитку важливих якостей, як творчість, самостійність, ініціативність та здатність до прийняття рішення.

Ключові компоненти активності можна описати наступним чином:

- Допитливість: прояв інтересу до нових знань та навичок.
- Ініціативність: прагнення до самостійного виконання завдань і пошуку рішень.
- Емоційна захопленість: відчуття радості та задоволення від процесу навчання.
- Творчість: виражається в здатності знаходити нові підходи та вирішення проблем.

Таким чином, формування активності у дітей є важливим завданням для вихователів і педагогів, яке потребує ретельного планування та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

На розвиток кожного з цих аспектів можуть впливати різні фактори: стиль виховання в сім'ї, використання ігрових та розвивальних методик у ЗДО, а також індивідуальні особливості дитини. Ігрові технології, інтерактивні методики, залучення дітей до вирішення цікавих практичних завдань сприяють розвитку активності, залишають свої вікові потреби, спілкуванню та самовираженню.

Таким чином, активність дітей у дошкільному віці є невід'ємною частиною їх загального розвитку та має важливе значення для подальшого навчання. Завдяки систематичному формуванню активності через гру, творчі завдання та спонукання до дослідницької діяльності вихователі можуть

сприяти розвитку навичок та якостей, які в майбутньому стануть основою для успішної діяльності.

Для дослідження рівня активності дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО використовувалися кілька методик, спрямованих на виявлення рівня пізнавальної, емоційної та творчої активності. Вибір цієї методики обґрунтований їхньою відповідністю віковим особливостям дітей та їх здатністю об'єктивно оцінити інтерес, ініціативність і залученість до різних видів.

Методика 1: Ігрове завдання "Завершення зображення" Ця методика спрямована на діагностику творчого мислення та творчої активності дітей. Малюнкове завдання виконується, щоб діти підтримували початковий образок зображення, який їм потрібно доповнити, додаючи власні елементи та деталі. Такий підхід дозволяє спостерігати, як дитина проявляє творчість, самостійно додає нові ідеї, розвиває сюжет та виявляє ініціативу у виконанні завдань.

- **Мета діагностики:** визначити рівень творчого мислення та здатність до креативності.
- **Форма проведення:** індивідуальна або групова, залежно від вікової категорії та особливостей дітей.
- **Обладнання:** аркуші паперу з початковим зображенням, олівці, фарби, маркери.
- **Процес виконання:** дитина доповнює початковий образок, додаючи власні елементи та деталі.

Методика 2: Емоційне тестування "Маски" Ця методика використовується для оцінки емоційної активності, зокрема здатності дитини розпізнавати та виражати власний емоційний стан. Дітям пропонуються зображення або паперові маски, що виражають різні емоції (радість, смуток, цікавість тощо). Дитині потрібно вибрати маску, яка найкраще передає її настрій під час відповіді на певне запитання.

- Мета діагностики: зміни рівня емоційної активності та здатності розпізнавати емоції.
- Форма проведення: індивідуальна.
- Обладнання: паперові маски з різними емоційними виразами, ілюстрації.
- Процес виконання: дитина обирає маску, яка найкраще передає її настрій, і пояснює свій вибір.

Методика 3: Логічно-ігрове завдання "Склади зображення" Завдання спрямоване на розвиток пізнавальної активності та вимагає складання зображення з окремих частин (розрізні картинки). Це завдання оцінює вміння концентрації дитини, виявляє наполегливість та здатність самостійно вирішувати проблемну ситуацію.

- Мета діагностики: оцінити рівень пізнавальної активності, концентрацію та здатність до вирішення проблем.
- Форма проведення: індивідуальна або групова.
- Обладнання: розрізані на частини зображення, які дитині потрібно зібрати.
- Процес виконання: дитина складає зображення з окремих частин, слідуючи запропонованій логіці.

Кожна з цих методик спрямована на різні аспекти активності, що дозволяє комплексно оцінити рівень успішності та інтересу дитини до навчальної діяльності. Після виконання завдань результати заносяться в протокольні таблиці для подальшого аналізу.

Для оцінки рівня активності дітей у процесі експериментального дослідження була розроблена шкала, яка включає чотири рівні активності: високий, достатній, середній та низький. Кожен із рівнів відображає певну міру пізнавальної, емоційної та творчої активності, що виявляється в поведінці дитини під час виконання завдань.

Високий рівень активності характеризується високою допитливістю, ініціативністю та емоційною залученістю до виконання завдань. Діти з

високим рівнем активності легко виявляють інтерес до запропонованої діяльності, задають багато запитань, намагаються знайти нові підходи до виконання завдань і можуть самостійно завершити роботу без допомоги дорослих. Вони активно зайняті у грі та творчій діяльності, виявляють наполегливість, навіть якщо завдання є складним.

- Критерії оцінки: повне виконання завдання без допомоги, самостійність у прийнятті рішень, позитивний емоційний настрій у процесі виконання завдання, прояв творчості та оригінальності у підходах.

Достатній рівень активності. Діти з достатнім рівнем активності також виявляють інтерес до завдань, однак потребують певної допомоги або підказок від дорослих. Вони здатні самостійно працювати, але можуть зупинитися, якщо відчувають труднощі, очікуючи підтримку. Емоційна залученість у таких дітей стабільна, вони прагнуть до завершення завдання і виявляють ініціативу, але не завжди проявляють творчий підхід.

- Критерії оцінки: часткове виконання завдання з мінімальною допомогою, здатність продовжувати роботу після підказки, стабільний емоційний настрій під час виконання завдання, прояв деякої творчості.

Середній рівень активності характеризується епізодичним інтересом до завдань, нестійкою емоційною залученістю та залежністю від підказок дорослого. Діти на цьому рівні здебільшого виконують завдання з підтримкою, часом допускають помилки та не завжди виявляють готовність виправляти їх. Вони можуть проявити інтерес до завдання, але він є нестійким і залежить від зовнішніх стимулів.

- Критерії оцінки: неповне виконання завдання з постійною допомогою, часті помилки, що не завжди виправляються, емоційна нестабільність, залежність від стимулів.

Низький рівень активності. Діти з низьким рівнем активності часто уникають виконання завдань або виконують їх із суттєвими труднощами. Їхній емоційний настрій під час роботи нестабільний, а інтерес до завдання відсутній або з'являється лише після постійних заохочень. Такі діти не

виявляють ініціативи та часто залежать від підтримки дорослих, а також потребують значного часу для виконання завдання.

- Критерії оцінки: невиконання завдання або виконання з великими труднощами, часта потреба в підтримці, відсутність емоційного залучення, мінімальна самостійність.

Ця шкала рівнів активності дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та оцінити її готовність до подальшого навчання. Аналіз результатів за кожним із рівнів допомагає виявити ключові сфери для подальшого розвитку та вибрати оптимальні методи навчання для кожної дитини.

Для визначення рівня активності дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти було проведено експериментальне дослідження. Дослідження проводилося в двох групах: експериментальній та контрольній, що дозволило оцінити вплив оптимальних методик на розвиток активності дітей. До складу експериментальної групи увійшло 10 дітей, з якими проводилася цілеспрямована робота за допомогою нових ігрових та творчих методик. У контрольній групі також було 10 дітей, з якими заняття проводилися за стандартною програмою.

На констатуючому етапі дослідження було визначено початковий рівень активності дітей у кожній із груп. Для цього використовувалися три основні методики: ігрове завдання «Завершення зображення», емоційне тестування «Маски» та логічно-ігрове завдання «Склади зображення». Дані щодо виконання завдань дозволили оцінити рівень активності дітей на основі їхньої допитливості, ініціативності та емоційної залученості.

- Результати початкового тестування показали, що діти з експериментальної групи мали різний рівень активності, однак незначно відрізнялися від дітей з контрольної групи за всіма показниками.

На формувальному етапі дослідження проводилася цілеспрямована робота з дітьми експериментальної групи, використовуючи нові ігрові та творчі методики.

- Ігрові завдання: дітям пропонувалися різноманітні ігри, які стимулювали їх пізнавальну активність та творчість.
- Емоційні вправи: включали обговорення емоційних станів через використання масок та малювання на тему "Мій настрій", що допомогло дітям краще усвідомити власні емоції та реакції.
- Творчі завдання: діти мали можливість створювати малюнки, вигадувати історії та брати участь у спільних творчих проектах, що сприяло розвитку їхньої творчості та ініціативності.

На підсумковому етапі проводився аналіз результатів, отриманих на попередніх етапах.

- Творча діяльність: у порівнянні з контрольної групою, діти з експериментальної групи показали значний прогрес у творчій активності.
- Емоційна захопленість: діти з експериментальної групи проявляли більшу емоційну залученість до навчальної діяльності.
- Допитливість та ініціативність: було відзначено, що діти з експериментальної групи стали більш ініціативними та допитливими у процесі виконання завдань.

У контрольній групі не було зафіксовано суттєвих змін у рівні активності дітей, що підтверджує ефективність застосування нових методик у експериментальній групі.

Результати дослідження підтвердили ефективність застосування спеціальних ігрових та творчих методик для розвитку активності дітей дошкільного віку. Систематичне використання таких завдань сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, підвищенню емоційної залученості та розвитку творчих здібностей дітей. Запропонований підхід може бути рекомендований для подальшого використання в ЗДО для підвищення рівня активності дітей та їх підготовки до подальшого навчання.

2.2 Впровадження та аналіз методик розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі

Сучасний розвиток дошкільної освіти передбачає впровадження методик, які сприяють активному формуванню пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку. Одним із ключових інструментів для досягнення цієї мети є навчально-ігрове середовище, яке зберігає природну цікавість дитини, стимулює її прагнення до знань та сприяє емоційному залученню до навчальної діяльності. Навчально-ігрове середовище допомагає дитині не лише краще засвоювати новий матеріал, а й формувати впевненість у собі, розвивати творчі здібності, креативність, самостійність і навички соціальної взаємодії. Завдяки поєднанню гри та навчання, дитина легко й органічно набуває нового досвіду та навичок, що закладає фундамент для її успішного навчання в майбутньому.

Різні педагогічні методи, адаптовані до потреб дошкільнят, можуть сприяти розвитку інтересу до навчання. Серед ефективних методик виділяються:

- **Творчо-ігрові завдання:** завдання, що вимагають від дитини доповнювати, створювати або модифікувати певний образ, предмет чи ситуацію, пробуджують цікавість та бажання експериментувати. Це, зокрема, методика «Завершення зображення», де дітям пропонується доповнити зображення власними деталями. Завдяки цьому, дитина розвиває творчість і уяву.
- **Емоційні завдання:** вправи, які сприяють розвитку емоційного інтелекту, допомагають дітям усвідомлювати власні почуття та краще розуміти емоційні стани інших людей. Методика «Маски», наприклад, дозволяє дітям ідентифікувати та обговорювати власні емоції за допомогою зображень, які відображають різні емоційні стани.

- **Логічно-ігрові вправи:** завдання, що стимулюють розвиток логічного мислення, аналітичних здібностей та уваги до деталей. Методика «Склади зображення» пропонує дітям скласти розрізнені частини зображення, що вимагає концентрації та допомагає розвивати посидючість.

Кожна з цих методик сприяє розвитку окремих аспектів пізнавальної активності: допитливості, ініціативності та здатності до творчого мислення. Завдяки цілеспрямованому застосуванню таких підходів можна комплексно оцінити рівень пізнавального інтересу та активності дітей.

Впровадження методик розвитку пізнавальних інтересів у дошкільному закладі відбувалося через використання спеціально розроблених навчально-ігрових занять, що забезпечували дітям можливість відкривати нові знання в ігровій формі. Кожна методика передбачала специфічні умови для успішного впровадження:

- **Завершення зображення:** Це завдання спрямоване на розвиток креативного мислення. Для виконання використовувалися аркуші паперу із зображенням частини малюнка, а також різноманітні кольорові олівці та фломастери. Діти мали завдання доповнити зображення власними елементами, розвиваючи сюжет за допомогою уяви та власного бачення. У результаті, діти, які брали участь у цій діяльності, демонстрували високий рівень допитливості, творчого самовираження та ініціативності.

- **Емоційне тестування «Маски»:** Під час цього завдання дітям пропонували маски, що відображають різні емоційні стани: радість, сум, цікавість тощо. Дітям пропонували вибрати маску, яка найкраще передає їхній емоційний стан у певний момент, та пояснити свій вибір. Такий підхід сприяв розвитку емоційного інтелекту та розуміння власних емоцій. Вихователі відзначали, що діти стали більш емоційно відкритими та навчилися краще розпізнавати й усвідомлювати власні почуття.

- **Логічно-ігрове завдання «Склади зображення»:** Це завдання вимагало від дітей скласти зображення з окремих частин. Завдяки необхідності зосередженості на деталях та логічному мисленню діти

навчалися послідовно виконувати завдання, концентруватися та виявляти наполегливість. Впровадження цієї методики дозволило підвищити рівень пізнавальної активності та сприяло розвитку аналітичних здібностей.

Для оцінки ефективності впровадження зазначених методик було проведено порівняння рівнів активності дітей з експериментальної та контрольної груп. Результати засвідчили позитивний вплив на пізнавальні інтереси дітей у рамках експериментальної групи:

- **Допитливість та ініціативність:** діти з експериментальної групи частіше виявляли бажання задавати питання, проявляли цікавість до нових знань і більш активно брали участь у навчальній діяльності.
- **Емоційна залученість:** завдяки методу емоційного тестування діти навчилися розуміти свої емоції, стали більш відкритими та зацікавленими у спілкуванні з вихователем і однолітками.
- **Рівень творчої активності:** методика творчого доповнення зображення сприяла значному покращенню креативних навичок дітей. Вихователі відзначили, що після застосування цієї методики діти частіше виявляли оригінальність у створенні малюнків, вирішенні завдань, генерували нові ідеї під час ігор.

Важливим аспектом стала також емоційна підтримка вихователя та можливість дітей проявляти ініціативу. Ці фактори виявилися ключовими для успішного розвитку пізнавальних інтересів, адже кожна дитина мала можливість висловити власну думку, отримати визнання від педагога та відчувати себе цінною частиною навчального процесу.

Запропоновані методики навчально-ігрового характеру продемонстрували високу ефективність у стимулюванні пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку. Висновки дослідження свідчать про те, що впровадження навчально-ігрових методик позитивно впливає на розвиток допитливості, творчого мислення, емоційної відкритості та ініціативності дітей. Успішна реалізація цих підходів підтверджує, що навчально-ігрове середовище є оптимальним для формування пізнавальних

інтересів дітей, адже воно забезпечує природне засвоєння знань і сприяє цілісному розвитку особистості дошкільника.

На основі аналізу результатів, отриманих в експериментальній групі, можна зробити такі рекомендації для подальшого використання навчально-ігрових методик у закладах дошкільної освіти:

1. Використовувати творчо-ігрові методи для стимулювання допитливості та творчих здібностей, що відповідають віковим потребам та особливостям дітей.

Акцентувати увагу на розвитку емоційної сфери за допомогою вправ, що сприяють кращому розумінню власних почуттів і розумінню емоцій інших людей, що є важливим для соціальної адаптації дитини у шкільному середовищі.

3. Розвивати пізнавальну активність за допомогою логічно-ігрових завдань, які вимагають уваги, концентрації та вміння вирішувати прості проблеми. Завдання на складання зображення або розв'язання простих головоломок допомагають дітям навчитися знаходити зв'язки між елементами, формувати причинно-наслідкові зв'язки та підвищувати рівень наполегливості.

4. Забезпечити підтримку ініціативи з боку педагогів. Вихователі повинні заохочувати дітей до висловлення своїх думок, підтримувати їхні починання та визнавати значущість дитячих ідей. Такий підхід сприятиме формуванню впевненості в собі та активному ставленню до навчальної діяльності.

5. Організувати інтерактивне навчально-ігрове середовище, яке стимулює дітей до дослідницької діяльності, взаємодії та розвитку. Наприклад, створення спеціальних ігрових зон, де діти можуть спільно експериментувати, вирішувати завдання, розвивати комунікаційні та соціальні навички. Інтерактивне середовище сприяє також формуванню здатності працювати в команді, домовлятися, обговорювати різні варіанти вирішення завдання.

6. Систематичне застосування методик: регулярність використання ігрових методик є одним із головних факторів ефективності. Тому методики, що розвивають пізнавальні інтереси, повинні бути інтегровані у щоденні навчальні практики для досягнення сталого результату.

Підсумовуючи, можна сказати, що впровадження навчально-ігрових методик у закладах дошкільної освіти створює сприятливі умови для гармонійного розвитку дітей та формування їхнього пізнавального інтересу. За допомогою таких методик діти не лише здобувають нові знання, а й розвивають основні особистісні якості, які необхідні для подальшого успішного навчання. Навчально-ігрове середовище сприяє створенню атмосфери, в якій кожна дитина може вільно виражати свої думки, прагнути до знань і розвивати креативність.

Також важливо зазначити, що ефективність впровадження таких методик залежить від підготовки педагогів. Вихователі повинні володіти навичками роботи з ігровими методиками, мати відповідну підготовку та гнучкість у застосуванні різних підходів, враховуючи індивідуальні потреби та особливості дітей. Запровадження тренінгів та навчальних програм для педагогів дозволить підвищити ефективність роботи та забезпечить стійкі результати в розвитку пізнавальних інтересів дошкільнят.

Таким чином, використання методик для розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку є одним із ключових напрямів дошкільної освіти, що сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, розвитку емоційної та соціальної компетентності, а також підготовці дітей до подальшого навчання у школі.

2.3. Методичні рекомендації для розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі

Ефективний розвиток пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку вимагає використання спеціальних методичних прийомів та рекомендацій, які сприяють формуванню активного інтересу до знань, підвищують мотивацію до навчання і сприяють розвитку базових навичок мислення. Методичні рекомендації допомагають вихователям та педагогам грамотно організувати навчальний процес, створити сприятливе ігрове середовище та сприяти всебічному розвитку особистості дошкільнят.

1. Створення тематичних зон. Для стимулювання інтересу до пізнавальної діяльності рекомендується створювати тематичні ігрові зони, де діти можуть взаємодіяти із навчальними матеріалами. Наприклад, зона «Маленькі дослідники» з мікроскопами, лупами та колекціями природних об'єктів сприятиме розвитку інтересу до природничих наук, а зона «Місто професій» з різними костюмами та ігровим інвентарем – дозволить дітям краще зрозуміти соціальні ролі і професії.

2. Використання інтерактивних матеріалів. Важливо використовувати різноманітні матеріали, що мають сенсорний ефект, інтерактивні посібники та іграшки, які дозволяють дітям активно взаємодіяти з предметами. Це можуть бути магнітні конструктори, сенсорні кубики або пазли, що вимагають активного залучення уваги та сприяють розвитку логічного мислення.

3. Організація мобільних ігрових станцій. Розміщення мобільних станцій з різними ігровими завданнями дозволить дітям обирати заняття, що відповідає їх інтересам. Наприклад, станція для складання пазлів, станція з будівельними блоками, станція для експериментів з водою та піском.

Рекомендації щодо використання ігрових методик:

1. Застосування творчих ігор. Дидактичні ігри, що передбачають творчий підхід до вирішення задач, є надзвичайно ефективними для розвитку

креативності у дітей. Наприклад, гра «Що може бути далі?» спрямована на розвиток уяви, коли дітям пропонують завершити запропоновану історію чи малюнок.

2. Ігри на логічне мислення та вирішення проблем. Завдання, що вимагають концентрації та пошуку рішень, допомагають дітям розвивати аналітичні здібності. Наприклад, гра «Знайди вихід» передбачає складання лабіринту з кубиків або блоків, з якого дитині потрібно знайти вихід, застосовуючи логіку та спостережливість.

3. Рольові ігри для розвитку соціальних навичок. Використання рольових ігор для розвитку соціальних навичок допомагає дітям зрозуміти емоції, розвивати комунікативні вміння та усвідомити важливість співпраці. Ігри, такі як «Лікарня», «Магазин», «Пошта», дозволяють дітям моделювати різні ситуації та отримувати досвід соціальної взаємодії.

Рекомендації щодо стимулювання емоційної залученості та мотивації:

1. Заохочення дітей до самостійного вибору занять. Надання дитині свободи вибору, наприклад, дозволити їй самостійно обирати завдання, підвищує мотивацію та формує відповідальність за свої дії. Вибір дає дитині можливість проявляти ініціативу та самостійність, що стимулює інтерес до активної діяльності.

2. Використання позитивного підкріплення. Важливо заохочувати успіхи дітей, підкреслювати їхні досягнення та старання, навіть якщо завдання виконано частково або з помилками. Це формує позитивну самооцінку та прагнення до нових досягнень.

3. Проведення занять з урахуванням інтересів дітей. Вихователі повинні уважно спостерігати за дітьми, визначати їхні інтереси та намагатися включати їх у щоденну діяльність. Наприклад, якщо дитина цікавиться транспортом, можна запропонувати їй ігри, що пов'язані з машинами, потягами, літаками тощо.

Рекомендації щодо розвитку допитливості та дослідницької активності:

1. Використання методів запитального навчання. Педагоги можуть стимулювати інтерес до знань за допомогою запитань, які заохочують дітей до міркувань і пошуку відповідей. Наприклад, запитання «Як ти думаєш, чому кораблі плавають?» або «Що станеться, якщо змішати воду та пісок?» можуть надихнути дітей на проведення досліджень і пошук власних відповідей.

2. Організація експериментальної діяльності. Різноманітні прості експерименти (наприклад, спостереження за тим, як тане лід, або дослідження властивостей піску та води) допомагають дітям здобувати практичний досвід, розвивають науковий підхід і заохочують до активного дослідження.

3. Створення можливостей для самостійних відкриттів. Вихователі повинні надавати дітям можливість самостійно знаходити відповіді на запитання, проявляючи свою допитливість. Наприклад, можна створити куточок із природними матеріалами (камінці, мушлі, листя) і дозволити дітям досліджувати їхні властивості самостійно.

Рекомендації щодо співпраці з батьками:

1. Організація спільних проектів. Для підвищення інтересу дітей до знань можна проводити спільні з батьками проекти, які включають домашні дослідження та творчі завдання. Наприклад, сімейний проект «Моя сім'я досліджує природу», де батьки з дітьми збирають листя, фотографують рослини, а потім представляють результати досліджень у групі.

2. Консультації для батьків. Регулярне спілкування з батьками про важливість розвитку пізнавальних інтересів у дітей, рекомендації щодо ігор та активностей вдома, які допомагають підтримувати інтерес до навчання. Це можуть бути розвиваючі ігри, спільне читання, дослідження навколишнього світу під час прогулянок.

3. Інформування про успіхи дітей. Вихователі повинні надавати батькам інформацію про досягнення їхніх дітей, підкреслювати позитивні

зміни та нові вміння. Такі повідомлення можуть бути важливим мотиваційним чинником для батьків та сприяти спільному розвитку дитини.

Висновок до другого розділу

У цьому розділі досліджено методики, які сприяють розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку через створення навчально-ігрового середовища. Розглянуті підходи до організації ігрового середовища виявилися ефективними в стимулюванні інтересу дітей до навчання, що зокрема проявляється у розвитку допитливості, ініціативності, емоційної залученості та творчої активності.

Впровадження методик, таких як творчо-ігрові завдання, емоційне тестування та логічні вправи, сприяє гармонійному розвитку пізнавальної активності дітей. Крім того, методи, що включають рольові ігри, запитальне навчання та експериментальну діяльність, дозволяють вихователям створювати сприятливе середовище, де дитина може розвивати критичне мислення, формувати емоційну саморегуляцію та удосконалювати соціальні навички.

Розроблені методичні рекомендації підкреслюють важливість творчого підходу з боку педагогів та інтеграції пізнавальних завдань у щоденну діяльність дітей. Завдяки цьому навчально-ігрове середовище стає інструментом, який дозволяє дітям не лише засвоювати знання, але й формувати позитивне ставлення до навчання, що є важливим для їх подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1 Принципи та педагогічні умови динаміки пізнавального інтересу старших дошкільників у формувальному експерименті

Мета цієї частини педагогічного експерименту полягала в обґрунтуванні та перевірці принципів і особливостей організації процесу формування пізнавальних інтересів у дітей старшої групи за допомогою дидактичних ігор. Це передбачало реалізацію таких завдань:

1. Обґрунтувати принципи та методи ефективного розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників засобами дидактичних ігор.
2. Розробити ефективну систему використання навчальних ігор у закладах дошкільної освіти (ЗДО) для стимулювання пізнавальної спрямованості у дітей 5-6 років.
3. Впровадити програму, спрямовану на вдосконалення пізнавальних інтересів вихованців 5-6 років у практичній діяльності.
4. Провести перевірку ефективності розробленої системи для покращення позитивної динаміки пізнавальних інтересів за допомогою дидактичних ігор.

Дослідницькі завдання передбачали наступну послідовність: обґрунтування принципів і педагогічних умов організації процесу формування пізнавальних інтересів у старших дошкільників засобами навчальних ігор; створення моделі розвитку пізнавальних інтересів; розробка програми цілеспрямованого впливу на покращення інтересу до нового у контексті дидактичних ігор; впровадження методики формування

пізнавальних інтересів дітей 5-6 років вихователями; аналіз ефективності реалізованої роботи у порівнянні з результатами попереднього експерименту.

Будь-яка система роботи базується на певних принципах, що визначають її ефективність і цілі. Основна мета полягала у формуванні позитивної динаміки пізнавальних інтересів у дітей під час їх перебування у ЗДО. Основою роботи стали: системно-структурний принцип, діяльнісний та особистісний підходи.

Системно-структурний аналіз дозволив зрозуміти феномен розвитку особистості як цілісність із певними структурними елементами, що входять у більш складні утворення. Властивості особистості перебувають у постійному розвитку, залежному від зовнішніх впливів та внутрішньої логіки розвитку індивіда.

У рамках діяльнісного підходу дитина розглядається як активна особистість, яка своїми діями та поведінкою сприяє розвитку важливих якостей і характеристик. Внутрішня активність дитини визначає успішність формування рис характеру та властивостей на основі поставлених виховних цілей.

Особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання передбачав завдання розвитку у дошкільників усіх позитивних якостей, створення умов для їх самовизначення та розкриття унікальності кожної дитини.

Згідно з визначеними принципами організації роботи, були окреслені педагогічні умови, які сприяли позитивній динаміці пізнавальних інтересів дітей старшої групи в процесі дидактичних ігор. Це включає стимулювання дослідницької активності старших дошкільників через удосконалення способів отримання знань; позитивну налаштованість на взаємодію між вихователями та дітьми та розширення спектру інтересів дітей; врахування вікових особливостей вихованців під час освітнього процесу. Зокрема, перше завдання полягає у підтримці у дітей допитливості, яка базується на їхньому прагненні пізнавати нове. Як зазначає І. Литвиненко, зростання рівня пізнавальної активності пов'язане з експериментальними діями дітей. У

ситуаціях обмеження творчої діяльності та самостійності, досвід стає формальним - діти не усвідомлюють важливості знань і не мають змоги використовувати їх на практиці, що знижує пізнавальну активність до необхідного рівня [44, с. 39-41]. Тому розвиток дошкільників є можливим лише за умов створення середовища, в якому вони стають активними суб'єктами пізнання. Застосування особистісно орієнтованого підходу в дошкільній освіті, а не традиційного навчально-дисциплінарного підходу, змінює підхід до навчально-виховної взаємодії, зосереджуючи увагу на активній і самобутній особистості.

С. Ладивір підкреслює важливість створення ефективного розвивального середовища, що стимулює самостійність та ініціативність дітей у досягненні поставлених цілей. Для цього варто наситити навколишнє середовище цікавою інформацією, що найкраще досягається через навчальні ігри [34, с. 28]. В таких умовах вихованці вільно спілкуються, отримують нові знання та досвід, доповнюючи їх власною творчістю, тематичними малюнками, виробами з природних матеріалів тощо. Це дає дітям можливість не тільки дізнаватися нове, але й проживати і засвоювати отримані знання.

Г. Смольникова підтримує цю думку, підкреслюючи, що певні явища можуть як стимулювати, так і стримувати активність дитини. Вони можуть впливати на дитину так, щоб вона набувала нового досвіду, навіть здійснювала відкриття, що переформатують її досвід і світогляд [32, с. 11-12]. Такий підхід сприяє саморозвитку, оскільки допомагає розкрити нові властивості об'єктів, даючи змогу здійснювати більш складні перетворення. Дорослий у цьому процесі виступає як зразок для наслідування і наставник, допомагаючи дітям розвивати інтерес до предметів і явищ та підтримувати їхню допитливість. Однак, дослідниця зазначає, що педагоги часто обмежують активність дітей.

Важливою умовою для підвищення активності дітей у процесі пізнання є позитивна налаштованість на взаємодію між вихователем і вихованцями, а також розширення кола їхніх інтересів. Як зазначає автор, занадто прості або

надмірно складні об'єкти можуть спричинити швидке зниження пізнавальної активності у дошкільників. Отже, оптимальний рівень складності має бути таким, щоб вимагати зусиль, які забезпечать зрозумілий і конкретний результат для дитини. Щоб уникнути цього зниження активності, варто врахувати такі аспекти:

- Будувати освітній процес на основі особистісно орієнтованої моделі взаємодії педагога з дітьми;
- надавати дітям свободу вибору діяльності та способів дій, а також гарантувати право на помилку під час самостійного пошуку рішень;
- забезпечувати можливість використовувати набуті знання на практиці;
- виявляти повагу до ідей і думок дітей, уникати негативної оцінки їхньої інтелектуальної діяльності та забезпечувати толерантну емоційну підтримку;
- стимулювати активність дітей, створюючи ситуації успіху, підвищуючи їхню самооцінку в очах однолітків і дорослих;
- залучати дітей до колективного, групового та індивідуального пошуку, а також нестандартних підходів до вирішення завдань через ігрову діяльність [12, с. 24-29].

Н. Бібік висуває цілу низку умов, які безпосередньо впливають на формування пізнавального інтересу у дошкільників, сприяючи підтриманню сприятливої атмосфери у дитячій спільноті:

- використання активних методів навчання, таких як дидактичні ігри різної спрямованості, проблемні питання, ситуації і завдання;
- забезпечення навчання на високому, але посильному рівні складності, що буде сприяти наявності різноманітного набору дидактичних ігор та навчальних іграшок;
- використання емоційно забарвленої, живої мови педагога для стимулювання інтелектуальних почуттів та підтримки пізнавального інтересу [21, с. 23-26].

Е. Кайдаш визначає кілька ключових умов для розвитку пізнавальних здібностей дошкільників:

1. Створення ситуацій, в яких діти самостійно вирішують пізнавальні завдання, роблять здогадки, обдумують різні варіанти, долають суперечності та визначають власну точку зору.
2. Організація навчального процесу з урахуванням індивідуального рівня розвитку кожної дитини.
3. Забезпечення позитивної емоційної атмосфери під час навчання [14, с. 623].

Кайдаш вважає, що сприятлива емоційна атмосфера в процесі пізнавальної діяльності дітей є ключовою умовою формування їхнього пізнавального інтересу та розвитку особистості. Це підґрунтя поєднує в собі освітні, розвивальні та виховні завдання, які мають прямий і непрямий вплив на інтерес дітей до навчання.

О. Киричук зазначає, що у старших дошкільників розвивається потреба в самоствердженні та прагнення до отримання схвальної оцінки від колективу [16, с.100-106]. Це формує глибокий інтерес до об'єкта або засобу, який допоміг дитині здобути визнання серед однолітків. Якщо таким фактором є дидактичні ігри, то інтерес до них розвивається успішно. Отже, там, де навчання не обмежується передаванням готових знань, а стимулює пізнавальну активність дітей і ставить їх перед завданням знайти відповідь, інтерес до навчання зростає. Як видно, дидактичні ігри завжди пожвавлюють навчальний процес і активізують групу як під час занять, так і поза ними. Це особливо важливо для дошкільників, для яких гра є провідним видом діяльності. Тому бажаного результату можна досягти через навчальну гру.

Г. Щукіна вказує, що інтереси розвиваються і поглиблюються відповідно до вікових можливостей пізнання дошкільника. Виникнення пізнавального інтересу часто пов'язане з появою у дітей запитань, які відображають не лише простий акт орієнтації, а й пізнавальне ставлення до світу.

На думку Б. Ананьєва, формування пізнавальних інтересів пов'язане з навчально-виховним процесом, коли головне завдання дитини - це поступовий перехід від одного рівня знань до іншого, з одного рівня оволодіння навичками до більш високого [30, с. 33-38]. Це свідчить про важливість врахування вікових можливостей дітей в освітньому процесі.

Отже, пізнавальний інтерес дитини залежить від її вікових можливостей, адже з віком дитина цікавиться всім, що відбувається навколо. Важливими факторами є створення сприятливої атмосфери та поважливого ставлення до дітей, тобто позитивної взаємодії вихователя з вихованцями. Не менш важливим є забезпечення дослідницької активності старших дошкільників у навчальному процесі. Дотримання цих педагогічних умов сприятиме ефективному впливу дидактичних ігор на розвиток пізнавальних інтересів дошкільників.

В умовах особистісно орієнтованого підходу до навчання вихователь має спрямовувати свою діяльність на розвиток позитивних якостей характеру дітей та створення умов для їх самовизначення і розвитку унікальності. Розвиток дитини має відбуватися через діяльність, яка є основним фактором виховання і навчання, а для дошкільників це різні форми гри, зокрема дидактичної. Важливо враховувати, що властивості особистості, на які спрямовані виховні впливи, впливають на формування більш інтегрованих структур дитини, а отже, на становлення особистості в цілому.

3.2. Програма та методика оптимізації розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників

Для підвищення ефективності розвитку пізнавальних інтересів дітей віком 5–7 років нами була розроблена система роботи, що базується на використанні дидактичних ігор. Ця система спрямована на всіх учасників освітнього процесу: дітей, батьків та вихователів. Відповідно до

сформульованих педагогічних умов була проведена розробка та наповнення цієї програми.

Розглянемо комплекс методів, форм, прийомів та засобів, що використовувалися під час формувального експерименту. Робота експериментатора зосереджувалася на забезпеченні педагогічних умов, сформованих на основі результатів констатувального етапу дослідження. Дотримання цих умов вимагало використання певних методів та форм виховної роботи для всієї системи.

Мета формувальної частини експерименту полягала у підвищенні ефективності освітньо-виховного процесу, зокрема в розвитку пізнавальних інтересів у дітей віком 5–7 років. Робота передбачала впливи на дітей та дорослих (батьків і вихователів) дошкільного закладу. У формувальному експерименті брали участь 18 дітей старшого дошкільного віку, 5 педагогів експериментального дошкільного закладу та 20 батьків вихованців старшої групи.

Для розвитку пізнавальних інтересів дітей на вищому рівні була розроблена та апробована система роботи, яка передбачала серію завдань розвивального характеру. Основними педагогічними засобами були використання системи дидактичних ігор. Робота з дітьми була спрямована на три напрями діяльності експериментатора:

1. Перший напрям: збагачення практичних умінь та навичок пізнавального характеру через участь у ігровій діяльності. Дидактичні ігри були спрямовані на формування навичок дотримання правил та поведінки в іграх.

2. Другий напрям: розширення кругозору дітей щодо навколишньої дійсності та формування позитивного ставлення до навчальних ігор. Також сприяння розвитку вмінь цінувати отриману інформацію, позитивно оцінювати прагнення до отримання нових знань та вміння ефективно використовувати допомогу дорослих.

3. Третій напрям: активізація самостійної діяльності дітей у дидактичних іграх з урахуванням вікових особливостей вихованців. Це включало створення сприятливих умов для розвитку їхньої пізнавальної активності, забезпечення відповідними дидактичними іграми та повага до своїх досягнень у інтелектуальній діяльності.

Програма формувального експерименту включала комплексну методику, спрямовану, з одного боку, на покращення практичних дій з дидактичними іграми, розширення уявлень про навколишній світ та відповідний підбір ігрових завдань. З іншого боку, методика спрямовувалася на вдосконалення методів та форм роботи педагогів і батьків. Методи, використані під час формувальної частини експерименту відповідно до сформульованих педагогічних умов, наведено в таблиці 3.1.

Рис. 3.1 Педагогічні умови та дидактичні ігри для розвитку пізнавальних інтересів вихованців старшої групи

Ознайомимося детальніше з методами та формами роботи, які застосовуються для розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор. Спершу розглянемо підхід до роботи з дітьми віком 5-7 років, а потім – до вихователів закладу дошкільної освіти та батьків.

Перший етап реалізації програми. Робота була спрямована на стимулювання дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку через вдосконалення пізнавальних способів здобуття інформації. Для цього проводилися заняття з використанням ігрової діяльності, головним чином дидактичних ігор, які орієнтовані на розвиток розумових дій та навичок здобуття інтелектуального досвіду. Заняття організовувалися для невеликих груп дітей (4-5 осіб) в ігровій формі кілька разів на день.

Перше заняття включало дидактичну гру «Приховані переміщення». Дидактичне завдання полягало у розвитку уявлень дітей про форму предметів та їх розташування у просторі, а ігрове завдання – у виявленні змін у споруді. Діти повинні були переміщувати елементи конструкції, створеної разом із вихователем, і виявляти зміни в композиції. Гра організовувалася таким чином, що одна дитина вносила зміни, а інша мала їх знайти, поки інші спостерігали. Після гри обговорювали, що сподобалося, що можна покращити та чи діти задоволені грою. Педагог, у свою чергу, оцінював, наскільки діти навчилися розрізняти предмети та розуміти їхнє розташування.

На другому занятті проводилася гра «Зображення візерунку». Її дидактична мета полягала у розвитку вміння аналізувати композиції за різними ознаками, а ігрова – у створенні подібного візерунку. Діти розглядали візерунок з геометричних фігур, намагалися його відтворити, перевіряли правильність і виправляли помилки. Після гри з'ясовували, наскільки дітям

сподобався процес, чи вони задоволені своїми досягненнями, а педагог оцінював їхнє вміння аналізувати та відтворювати композиції.

Третє заняття включало дидактичну гру «Що знаходиться у скриньці». Її дидактичне завдання було спрямоване на розвиток практичних навичок обстеження предметів і їхнього словесного опису, а ігрове завдання – у впізнаванні предметів за їх вербальною характеристикою. Під час гри діти опускали руку у скриньку, описували предмет на дотик, а інші намагалися вгадати його. Після гри проводилося обговорення, що було складним, що сподобалося, а педагог визначав рівень сформованості навичок аналізу предметів.

Четверте заняття включало гру «Що залишилося». Її навчальна мета полягала в актуалізації знань дітей щодо форм предметів і узагальненні їх уявлень про геометричні фігури. Ігрова мета – назвати предмети, що знаходяться в груповій кімнаті, та відтворити їх за заданими вихователем геометричними еталонами. Правила: спочатку діти по черзі називають всі предмети; потім, за певною формою, відтворюють їх знову; виграє той, хто називає останній об'єкт; відповіді аналізуються одразу; активність дітей підсумовується вихователем. Наприкінці з'ясовується задоволеність дітей грою, оцінюються їх досягнення, а вихователь визначає рівень засвоєння знань про геометричні форми.

Наступним елементом програми стало заняття з формування елементарних математичних уявлень під назвою «Головоломка з рахункових паличок». Його навчальна мета була спрямована на розвиток аналітичних просторових уявлень дітей і практичних вмінь створювати цілісні образи. Ігрова мета полягала в тому, щоб скласти геометричні фігури з рахункових паличок (наприклад, квадрат або прямокутник). Ігрові дії включали складання фігури. Вихователь визначав параметри завдання (кількість паличок і конкретна фігура). Під час підведення підсумків гри обговорюється задоволеність дітей ігровою діяльністю та можливі проблемні моменти, а

також робляться висновки щодо рівня розвитку синтетичного аналізу та кмітливості дітей.

Другий етап програми розпочався після завершення циклу занять першого етапу. Дидактичні ігри зазнали змін і тепер були спрямовані на вдосконалення розумових дій та розширення інтересів старших дошкільників. Діти мали більше часу для самостійної ігрової діяльності та засвоєння нових знань про навколишній світ, а вихователь допомагав їм за потреби. Після завершення гри вихователь хвалив дітей за самостійність та успіхи.

Перше заняття другого етапу програми називалося «Подорож». Його дидактична мета полягала в узагальненні знань дітей про транспортні засоби для подорожей. Ігрова мета – скласти план пересування по певній місцевості або країні. Ігрові дії включали демонстрацію дітьми особливостей поїздки на обраному транспортному засобі (який був зображений на картках). Правила: вид транспорту обирають за чергою; розповідають про нього, мету подорожі, обирають супутника та описують свою мандрівку. Вихователь підводить підсумки, аналізуючи захопленість дітей грою та їх знання про різні види транспорту.

Друге заняття циклу мало назву «Виходимо на сезонну прогулянку». Його навчальна мета полягала в систематизації знань дітей про сезонні зміни в природі, відповідні погодні умови та явища. Ігрова мета передбачала підбір необхідних речей для сезонної прогулянки. Ігрові дії: вибір картки із певною порою року та сезонним явищем; підбір одягу для ляльки за гендерними ознаками. Організуючий момент: діти по черзі обирають пори року, сезонні явища, одягають ляльку, повідомляють про обрані речі та виправляють один одному помилки; вихователь допомагає за потреби. Після гри вихователь оцінює рівень знань дітей про пори року та виявляє їх інтерес до цієї тематики.

Третє заняття цього етапу включало використання дидактичної гри «Правила дорожнього руху». Навчальне завдання полягало в тому, щоб діти

здобули та закріпили знання про дорожній рух, а ігрове завдання – у розумінні ситуацій, які можуть виникати на дорозі. Ігрові дії включали: імітацію руху транспорту за дорожніми знаками; імітацію руху пішоходів відповідно до світлофорів та знаків; затримання порушників ПДР. Правила гри передбачали самостійний поділ на водіїв, пішоходів, поліцейських та пояснення дій учасників дорожнього руху; участь педагога за потребою. Вихователь підсумовує, що діти віком 5-7 років виявляють інтерес до дорожнього руху, знаків та поведінки пішоходів і транспорту. Він також фіксує наявність знань дітей про правила, учасників дорожнього руху та відповідні знаки.

Четверте заняття було спрямоване на розвиток уявлень дітей про своє місце проживання (селище). Для цього було обрано гру «Моє рідне селище», яка мала на меті узагальнення знань дітей про місце їх проживання. Ігрове завдання полягало в зацікавленні дітей розповіддю про рідну домівку. Ігрові дії включали складання розповіді про визначні місця рідного краю. Правила гри: вибір картки із зображенням визначного місця, складання розповіді про нього; не використовувати матеріал попередників; вихователь не бере участі в активності дітей. Результатом гри має стати зацікавленість дітей у визначних місцях і подіях рідного краю, інтерес до свого місця проживання та задоволеність грою. Вихователь відзначає рівень знань дітей про малу Батьківщину та їх інтерес до визначних місць.

П'яте заняття другого етапу було присвячене узагальненню знань про казки і називалося «На гостину до казки». Навчальний зміст гри сприяв формуванню у дітей вміння впізнавати та використовувати сюжети казок. Ігрове завдання полягало у впізнаванні казки за зображеним сюжетом чи персонажем на картці. Ігрові дії включали вибір картки, складання короткого повідомлення про казку чи головного героя, придумування загадки. Організаційний момент: поділ дітей на дві групи (одні складають, інші відгадують); можливість задавати будь-які запитання по сюжету чи змісту твору, який потрібно впізнати; вихователь у грі участі не бере. Наприкінці всі

картинки мають бути ідентифіковані, а діти повинні проявляти цікавість та задоволеність заходом. Педагог фіксує наявність інтересу дітей до художніх творів та бажання брати участь у грі.

Третій етап програми був спрямований на формування інтересів дітей, враховуючи їх вікові особливості. Основний зміст цього циклу дидактичних ігор стосувався підготовки 6-7-річних дітей до навчання у школі. Вихователь опосередковано керував активністю дітей та пропонував навчальні ігри.

Перше заняття включало гру «Дорога до школи й назад». Метою було навчити дітей орієнтуватися у найближчому просторі, прокладаючи маршрут від будинку до школи. Вихователь просив дітей назвати будинок, вулицю та описати маршрут до школи. Діти визначали напрямок руху, а вихователь виправляв помилки. Результатом гри була зацікавленість дітей у визначенні точного маршруту та задоволення від участі. Вихователь відзначав інтерес до школи та вміння орієнтуватися у просторі.

Друге заняття, «Шкільний урок», було спрямоване на формування уявлення про роботу на занятті. Діти відповідали на запитання вихователя, відтворюючи композиції з геометричних фігур. Вихователь створював атмосферу шкільного уроку, пропонував розглянути візерунки, запам'ятати їх і відтворити. Підсумком гри була зацікавленість дітей у шкільному житті. Вихователь відзначав відповідність поведінки дітей шкільним вимогам.

Третє заняття, «Школа», передбачало ознайомлення дітей зі шкільним життям. Діти поділялися на групи, обирали вихователя і виконували завдання з різних предметів. Підсумком гри була зацікавленість процесом та задоволеність результатами. Вихователь відзначав інтерес до школи та відповідну поведінку дітей.

Четверте заняття включало гру «Шкільна бібліотека». Метою було розвинути уявлення дітей про призначення бібліотеки. Діти обирали вчителя, бібліотекаря та учнів. Учитель просив взяти книгу у бібліотеці та прочитати твір. Діти замовляли книгу і розповідали її зміст. Вихователь спостерігав за діяльністю дітей, відзначав їх зацікавленість та задоволеність від участі. Він

фіксував уявлення дітей про завдання вихователя, відвідування бібліотеки та виконання завдань.

П'ята дидактична гра «Збори до школи» передбачала розвиток уявлень вихованців старшої групи про необхідні речі у школі – навчальне завдання, ігрове – зібрати необхідний кожній дитині шкільний набір. Правила діяльності: серед карток обрати ті на яких зображені шкільні атрибути: ранець, олівець, зошит тощо; продемонструвати всім та пояснити свій вибір; інші діти виступають у ролі експертів і схвалюють вибір, або вказують на помилки. Результат: педагог ЗДО відмічає зацікавленість та задоволеність вихованців власною грою та досягненнями у ній; фіксує рівень уявлень старших дошкільників про шкільні речі; констатує наявність - відсутність інтересу до майбутнього шкільного життя.

3.3. Оцінка ефективності формувальних впливів на динаміку пізнавального інтересу старших дошкільників

Метою контрольного етапу було оцінити ефективність розробленої та впровадженої системи роботи з оптимізації виховної діяльності в освітньому дошкільному закладі, спрямованої на розвиток пізнавальних інтересів дітей 5-7 років у ігровій діяльності. Основним видом ігор, які використовувалися, були дидактичні. Порівняння емпіричних даних констатувального та контрольного етапів дослідження дозволило визначити динаміку змін у досліджуваному явищі.

У контрольному експерименті взяли участь 30 дітей, які брали участь у попередньому етапі, 5 вихователів дошкільних закладів освіти. У формувальній частині у нас 5 вихователів та 20 батьків!!!) та 30 членів сімей (батьки дітей старшого дошкільного віку), які перебувають у експериментальному дошкільному закладі.

Оцінка ефективності впливу на розвиток пізнавальних інтересів дітей 5-7 років, педагогічних умов та методів виховання здійснювалася шляхом

порівняння даних, отриманих на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

Програма контрольного експерименту передбачала використання тих самих методів дослідження, що й на констатувальному етапі: методика «Казка», ігровий метод «Пізнайко», анкета «Характеристики пізнавальної потреби дитини», інтерв'ю «Дидактичні ігри: практичне застосування», бесіда з батьками. Запитання методів опитування (анкети та бесіди) залишилися без змін.

Щоб визначити ефективність системи формування потреби у нових знаннях, інтелектуальної активності та пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку, були проаналізовані результати емпіричних методів: «Характеристики пізнавальної потреби дитини», «Казка», «Пізнайко», а також дані спостереження.

Виявилося, що діти з експериментальної групи більше орієнтовані на нові факти та інформацію, частіше проявляють цікавість і допитливість у порівнянні з ровесниками з контрольної групи. Спостереження показали зростання інтересу до невідомого у дітей 5-6 років. Вони активно беруть участь у різних видах розумової діяльності (відгадують загадки, слухають розповіді, читають художні твори), ставлять взаємопов'язані запитання і не відволікаються від цікавих фактів та діяльності. Збільшилася кількість запитань, на які вони чекають відповіді.

Ми помітили, що діти стали частіше задавати питання, спрямовані на з'ясування причин виникнення певних явищ та прогнозування їх подальшої динаміки. Виникало більше ситуацій, у яких діти з експериментальної групи виявляли здатність встановлювати зв'язки між явищами та прогнозувати їх розвиток.

Таким чином, можна говорити про ефективність роботи, спрямованої на формування потреби у знаннях, допитливості та активності, що свідчить про вищий рівень пізнавального інтересу у дітей 5-6 років. Завдяки системі роботи на формувальному етапі експерименту, у дітей старшого дошкільного

віку з експериментальної групи збільшилися прояви цього явища під час різних видів інтелектуальної діяльності.

Порівняно з ними, діти контрольної групи хоча й дещо покращили свої показники пізнавального інтересу, проте за відсутності спеціально організованої роботи ці зміни були менш значними. Проведемо порівняння показників сформованості пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку з експериментальної та контрольної груп. Узагальнена інформація по групам у таблиці 3.2

Таблиця 3.1

Кількісний розподіл досліджуваних експериментальної та контрольної груп за мірою сформованості пізнавального інтересу на констатувальному та контрольному етапах

Рівень сформованості пізнавального інтересу дітей 5- 6 років	Кількісний склад груп у відсотках					
	Експериментальна група		Динаміка показників	Контрольна група		Динаміка
	Констатувальний етап	Контрольний етап		Констатувальний етап	Контрольний етап	
Високий	17	47	30	15	21	6
Середній	38	20	18	45	45	5
Низький	45	33	12	40	34	6

У таблиці 3.2 наведені показники, які демонструють зміни у досліджуваному явищі серед дітей експериментальної та контрольної груп. Якісний аналіз цих показників дозволяє зробити висновок, що:

- Діти старшого дошкільного віку з експериментальної групи показали вищі показники сформованості пізнавального інтересу порівняно з ровесниками з контрольної групи.

- Важливим досягненням експерименту стало зменшення кількості дітей з низьким рівнем пізнавального інтересу в експериментальній групі: з 45% до 33% (на 12%).
- Помітно зменшилася кількість дітей з середнім рівнем пізнавального інтересу: з 38% до 20% (на 18%).
- Значно зросла кількість дітей з високим рівнем пізнавального інтересу: з 17% до 47% (на 30%).
- Діти контрольної групи показали нижчі показники: кількість дітей з високим рівнем зросла лише на 6%, а з низьким рівнем зменшилася на 6%.

Це свідчить про ефективність використаних педагогічних умов та дидактичних ігор у формувальній частині експерименту для підвищення пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку. Завдяки цьому на етапі контрольного експерименту покращилися показники рівня пізнавальних інтересів дітей експериментальної групи, що проявляється у їхній допитливості, зацікавленості новими фактами та бажанні відкривати для себе невідоме.

Порівняння даних спостереження та опитування вихователів і батьків на констатувальному та контрольному етапах експерименту показало певні зміни після формувальних впливів. Встановлено, що після проведення бесід, консультацій та складання пам'яток щодо методики дидактичних ігор, більшість педагогів експериментального дошкільного закладу визнали необхідність використання навчальних ігор для розвитку пізнавального інтересу. У багатьох вихователів розширилися знання про сутність пізнавального інтересу та його значення у формуванні особистості.

Внаслідок просвітницької роботи дидактичні ігри стали розглядатися як оптимальний шлях пізнавального розвитку. Педагоги визнали, що дидактичні ігри мають значний потенціал для впливу на особистісні якості, психічні процеси та пізнавальний інтерес дітей. Цей метод дозволяє оптимізувати гностичну діяльність, що впливає на потребу у знаннях та

допитливості дітей. Якщо до виховних впливів цього ніхто не відзначав, то після них на цю особливість вказали 44% досліджуваних.

Після формувального експерименту не лише відповіді педагогів на запитання стали більш чіткими та обґрунтованими, але й змінилася їхня поведінка: вихователі частіше орієнтувалися на рівень пізнавальних інтересів дітей 5-6 років та їхній індивідуальний досвід у гностичній діяльності. Вони прагнули застосовувати диференційований підхід на заняттях та під час організації самостійної ігрової діяльності старших дошкільників.

Певні зміни можна помітити у відповідях та поведінці членів сімей вихованців. Після проведення формувального експерименту більшість з них (понад 60%) визнала важливість розвитку пізнавального інтересу дітей. Батьки переглянули своє ставлення до використання дидактичних ігор вдома та спільного проведення дозвілля. Вони частіше стали задумуватися про необхідність збільшення часу та уваги до ігрової діяльності дітей. Батьки вихованців після формувального впливу стали консультуватися щодо наявності дидактичних ігор вдома. У спілкуванні з дитиною вони орієнтувалися на схвалення та підбадьорення, висловлювання довіри та заохочення до ігрової діяльності (дидактичних ігор).

Таким чином, внаслідок експерименту у педагогів і батьків поглибилися та систематизувалися знання про особливості розвитку пізнавального інтересу, зацікавленості та допитливості дітей 5-6 років. Аналіз результатів анкетування та спостереження за спілкуванням батьків і вихователів з дітьми дозволив зафіксувати збільшення обсягу їхніх знань про сутність та особливості використання дидактичних ігор для вдосконалення пізнавальної потреби та інтересу дітей старшого дошкільного віку.

Завдяки методам взаємодії між експериментатором, вихователями та батьками збагачувався досвід їхніх стосунків, що змінило ставлення дорослих до проблеми розвитку пізнавального інтересу дітей 5-6 років у закладі дошкільної освіти та сім'ї. Можна зазначити, що процес цілеспрямованого виховання пізнавального інтересу у дітей старшого

дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор став можливим за таких педагогічних умов: забезпечення дослідницької активності дітей шляхом вдосконалення пізнавальних способів набуття інформації; позитивна налаштованість на взаємодію педагога з дітьми та розширення кола інтересів дітей; врахування вікових особливостей вихованців в освітньому процесі.

Таким чином, результати експерименту дозволяють констатувати ефективність розробленої системи роботи з дітьми 5-6 років, їхніми вихователями та батьками, спрямованої на розвиток пізнавального інтересу засобами дидактичних ігор, та актуальність її впровадження в освітньо-виховний процес дошкільного закладу.

Висновок до третього розділу

На основі теоретичного аналізу проблеми розвитку пізнавального інтересу дітей 5 – 6 років та результати констатувального експерименту, розроблено систему роботи з оптимізації розвитку досліджуваного явища та підвищення до нього уваги батьків та вихователів ЗДО. Її основу склали: мета, педагогічні умови, принципи, напрями реалізації, форми і методи роботи. Робота з розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичної гри ґрунтувалася на принципах системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів.

До системи роботи з оптимізації розвитку пізнавального інтересу дітей 5 - 6 років на основі навчальних ігор обґрунтовано такі педагогічні умови: забезпечення дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку шляхом вдосконалення пізнавальних способів набуття інформації; позитивна налаштованість на взаємодію педагога з дітьми та розширення кола інтересів дітей; врахування вікових особливостей вихованців в освітньому процесі.

Наслідком проведеної роботи, спрямованої на формування даного явища особистості, стало зростання показників допитливості, пізнавальної потреби, зацікавленості до розумової діяльності. Зафіксовано, що на 30% у

збільшилася кількість досліджуваних експериментальної групи, які виявляли ознаки у поведінці високого рівня сформованості інтересу до нового, незвіданого.

У значної кількості вихователів розширилися та систематизувалися знання про дидактичну гру як дієвий засіб розвитку пізнавального інтересу, розширилися уявлення про можливості її використання в освітньому процесі, збагатилися знання з методики її проведення та погляди на її структуру.

Робота з батьками спрямовувалася на розвиток у них системи знань про вікові особливості розвитку пізнавального інтересу та роль дидактичних ігор у оптимізації цього процесу у дітей 5 - 6 років. Дорослих членів сімей орієнтували на використання такого роду навчальних ігор вдома та заохочення малюків до спільного проведення дозвілля за ними.

Аналіз методів і прийомів навчально-ігрової діяльності у закладі дошкільної освіти дав можливість запропонувати навчально-ігрові завдання, які охоплюють усі освітні напрями Базового компонента дошкільної освіти та сприяють формуванню таких пізнавальних інтересів старших дошкільників, як: самоідентифікація дитини як особистості, формування почуття самолюбства, власної гідності, розвиток асоціативного мислення, здатності до самокритики («Особистість дитини»); формування впевненості дитини в своїх знаннях, розвиток асоціативного мислення дитини, формування умінь робити власні висновки, формування умінь зі смаком одягатись залежно від тематики заходу, удосконалення знань про предметний світ («Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»); розширення уявлень про довкілля, розширення знань про домашніх тварин («Дитина в природному довкіллі»); розвиток навичок самопрезентації, формування навичок групової роботи («Гра дитини»); формування умінь знаходити спільне та відмінне, здатності дотримуватись певної точки зору, усвідомлення потреб людини як соціальної істоти, формування здатності до самоаналізу; усвідомлення інакшого оточення («Дитина в соціумі»); оволодіння нормативним мовленням й опанування моделей поведінки, оволодіння комунікативно виправданим

вербальним ресурсом («Мовлення дитини»); розвиток спостережливості та кмітливості, усвідомлення цінності фольклору, прилучення до народного мистецтва («Дитина у світі мистецтва»).

Для реалізації змісту освітніх напрямів Базового компонента дошкільної освіти рекомендуємо використовувати оптимальне поєднання традиційних та інноваційних навчально-ігрових форм діяльності старших дошкільників, як-от: гра з елементами сторітелінгу («Особистість дитини»), гра-дослідження («Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»), гра-екскурсія, гра-візуалізація («Дитина в природному довкіллі»), гра-квест, сюжетно-рольова гра («Дитина в соціумі», «Мовлення дитини»), гра-подорож («Дитина у світі мистецтва»).

ВИСНОВОК

У магістерській роботі розкрито сутність і функції пізнавальних інтересів, їх вплив на розвиток дошкільників. Проаналізовано наукові дослідження та літературу з питань формування пізнавальних інтересів, а також визначено психолого-педагогічні умови, що сприяють цьому процесу. Розроблено та апробовано педагогічні методи і прийоми для формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку в умовах навчально-ігрового середовища.

Проведене дослідження дало змогу оцінити ефективність запропонованих методів та визначити їх вплив на розвиток пізнавальних інтересів дітей. Результати показали, що навчально-ігрове середовище сприяє розвитку гнучкості та оригінальності мислення, здатності до конкретизації та розвитку задумів, а також мотивації до пізнання. У дошкільному віці інтерес до пізнання стає основою для виникнення і становлення навчальної діяльності, що підкреслює важливість створення матеріально-ігрового середовища для стимулювання пізнавальної активності.

В магістерській роботі також розроблено методичні рекомендації щодо створення навчально-ігрового середовища, яке стимулює пізнавальні інтереси дітей. Отже, запропонований комплексний підхід до вирішення проблеми розвитку пізнавального інтересу підтвердив свою ефективність і надає важливі практичні рекомендації для педагогів дошкільних закладів. Таким чином, формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку через навчально-ігрове середовище є важливим аспектом їхнього інтелектуального та творчого розвитку.

У ході магістерської роботи було розкрито У ході магістерської роботи було розкрито сутність і функції пізнавального інтересу, його вплив на розвиток дошкільників. Проаналізовано форми прояву пізнавального інтересу у закладах дошкільної освіти. Розроблено систему вправ для розвитку пізнавального інтересу у дошкільників та методичні рекомендації щодо

організації діяльності, спрямованої на стимулювання пізнавального інтересу дітей дошкільного віку.

Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. Для дітей дошкільного віку гра виступає провідним видом діяльності. Гра для дошкільника є засобом проникнення в діяльність і взаємостосунки дорослих, засобом відображення навколишньої дійсності.

2. У процесі гри у дошкільників розвивається здатність до творення і реалізації задуму, який, будучи на перших порах спонтанним, з часом постає як свідомо задумана тема, реалізуючи яку, діти не просто механічно копіюють дії дорослих, а відтворюють почуття, переживання, наснажують їх особистісним смислом. Гра виконує пізнавальну, розвивальну, виховну, естетичну, соціалізуючу функції.

3. Навчально-ігрове середовище сприяє розвитку гнучкості оригінального мислення, здатності конкретизувати та розвивати як свої власні задуми, так і пропозиції інших дітей, сприяє мотивації, розширенню розважально-рекреативної сфери, розвитку креативності дошкільників.

4. Організаційно-педагогічними умовами організації навчально-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку є: сприяння різнобічному розвитку особистості через залучення дітей до пізнання навколишнього світу та визначення свого місця у ньому; розвиток логічного мислення та елементарних астромічно-математичних уявлень дошкільників; сприяння входженню дитини у соціуму через ігрові моделі соціальної поведінки; розвиток і стимулювання власних висловлювань дошкільників через залучення їх до мовної гри; формування естетизму особистості.

У магістерській роботі запропоновано комплексний підхід до вирішення проблеми розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу на основі використання дидактичних ігор. Результати дослідження надають підстави для відповідних висновків:

За першим завданням було проведено теоретичний аналіз наукових досліджень та літератури з питань формування пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку та ролі навчально-ігрового середовища в цьому процесі. Дослідники з різних методологічних позицій одностайно наголошують, що пізнавальний інтерес є важливим аспектом особистісного розвитку дитини. Його розглядають як емоційне явище, що підкреслює ставлення дитини до діяльності та навколишньої дійсності, а також як мотиваційне утворення, що спонукає до активності. Значна частина науковців підкреслює тісний зв'язок пізнавального інтересу з гносеологічною діяльністю, що включає потребу в інформації, жага до знань, психічний стан зацікавленості, допитливість та активність у пізнанні.

За другим завданням було визначено психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню пізнавальних інтересів у старших дошкільників. Пізнавальний інтерес відіграє значну роль у період дошкільного дитинства, спрямовуючи діяльність пізнання у відповідному напрямку, оптимізуючи пошук знань та сприяючи проявам дитячого подиву, зацікавленості та допитливості. У цьому віці пізнавальний інтерес визначає всі прояви дитячої активності, надаючи перевагу певній діяльності та формуючи вибіркове ставлення до окремих сторін дійсності.

За третім завданням було скомпоновано методику дослідження у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу. Її складовими виступали такі діагностичні процедури як метод «Казка», ігровий прийом «Пізнайко», анкета експертного характеру «Характеристика пізнавальної потреби старших дошкільників». Допоміжними шляхами отримання даних з метою з'ясування особливостей виховних впливів були спостереження за поведінкою 5 -6 річних досліджуваних, методи інтерв'ю та бесіди з педагогами ЗДО та батьками.

На основі проведеного емпіричного вивчення у старших дошкільників феномену пізнавальної сфери малюків була відмічена його динаміка у цьому віковому періоді та встановлено рівні його сформованості у дітей: високий,

середній, низький. Так, було з'ясовано, що по вибірці найменша група 5 -6 річних дітей з високим рівнем розвитку пізнавального інтересу (16%), майже ідентичними є групи з середніми і низькими показниками, відповідно 41,5% і 42,5%. Отримані результати свідчать про недостатній рівень розвитку явища у вихованців старшої групи та спонукали нас до проведення формувальної частини експерименту з метою вдосконалення його позитивної динаміки.

Визначено, що провідну роль у формуванні пізнавального інтересу старших дошкільників відіграє система сімейного і суспільного виховання, а 79 основним і дієвим чинником його оптимізації є використання дидактичних ігор. Проте недостатній рівень їх організації та застосування у освітньому процесі недостатній мірі сприяє розвитку феномену 5 - 6 річних дітей. Уточнення знань дорослих про структуру ігор навчального змісту та методики роботи з малюками мають бути приведені до належного рівня.

За четвертим завданням здійснено оцінку ефективності проведеної роботи на контрольному етапі. Діти старшого дошкільного віку експериментальної групи показали вищі за своїх ровесників з контрольної групи показники сформованості пізнавального інтересу. Важливим 80 досягненням виявилось зменшення кількості 5 - 6 річних дітей експериментальної групи з низьким рівнем досліджуваного явища: з 45% до 33% (на 12%). Значно зросла кількість вихованців ЗДО з показниками високого рівня сформованості пізнавального інтересу: з 17% до 47% (на 30%).

Виявилось, що у дорослих розширилися та систематизувалися знання й уявлення про дидактичну гру як дієвий засіб розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, розширилося бачення можливостей її використання в освітньому процесі, збагатилися знання з методики її проведення та погляди на її структуру. Батьки усвідомили систематизували свої знання про динаміку розвитку пізнавального інтересу у старшому дошкільному віці та зрозуміли можливості дидактичних ігор в оптимізації взаємодії з дітьми та збагачення за допомогою їх сфери інтересів дітей, оптимізації їх формування. Проведене

дослідження не вичерпує усіх проблем, пов'язаних з формуванням у дітей старшого дошкільного віку пізнавальних інтересів засобами дидактичних ігор. Перспективними напрямками є пошук чинників ефективної взаємодії сім'ї та дошкільного закладу у розвитку пізнавальних інтересів малюків як важливого напрямку інтелектуального становлення особистості, розробки методичного забезпечення розвитку пізнавальних інтересів засобами дидактичних ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. Дошкільне виховання. 2016. №5. С. 6-7.
2. Белошистая А. В. Формування і розвиток математичних здібностей дошкільників: Запитання теорії та практики. К. : Вид.центр ВЛАДОС. 2013. 400 с.
3. Белова О. В. Роздуми перед школою. Дошкільне виховання. 2014. №8, С. 80-88.
4. Богуш А.; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька та ін. Київ, 2021. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Вихователь-методист дошкільного закладу. 30 с.
5. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2015. 400 с.
6. Гавриш Н. Панасюк Т. Піроженко Т. Рогозянський О. Хартман О. Шевчук А. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»
7. Гордієнко С. Деякі методичні поради щодо активізації пізнавальної діяльності дітей. Початкова освіта. 2014. № 37. С. 24-29.
8. Даниленко Н. Розвиток пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. Управління школою. 2016. № 22. С. 15-16.
9. Дейкіна А. Ю. Медіаосвіта і розвиток пізнавального інтересу дошкільника. Київ: 2017. 623 с. 15. Дорошенко С. І., Вашуленко М. С., Мельничайко О. І. Методики дошкільного виховання: навчальний посібник. Київ, 2015. 464 с.
10. Кирилюк Л. А. Особливості розвитку сенсорно-перцептивної сфери дошкільників в нормі та при розумовій відсталості. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2016. № 15. С. 260-263. 80
11. Кирилюк Л. А. Особливості розвитку сенсорно-перцептивної сфери дошкільників в нормі та при розумовій відсталості. Збірник наукових

праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2016. № 15. С. 260-263. 80

12. Кіт Г. Г. Формування дослідницьких умінь як складової сенсорнопізнавальної компетентності дітей дошкільного віку. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 112–120.
13. Ковшар О. Формування пізнавальної активності дошкільників засобами ігрових технологій. Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти (6-7 травня 2010 р.): матер. Всеукр.наук.-практ.конф. Херсон, 2010. С.127-131.
14. Козлова С. А. Дошкільна педагогіка: посіб. Для студ.вузів, Харків, 2018. 198 с.
15. Ладивір С. О. Дитина пізнає світ. Вихователь методист дошкільного заклад. 2017. № 10. С. 23-29.
16. Ладивір С. О. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2016. № 11. С. 3-6.
17. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. Дошкільна освіта. 2019. № 3. С.25-39. 26. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля. навч. посібн. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 360 с.
18. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність - засіб розвитку пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2016. № 4. С. 22-24.
19. Литвиненко І. С. Формування пізнавальної активності як засіб розвитку індивідуальності дошкільників. Миколаїв, 2022. 191 с.
20. Літіченко О. Д. Розвиток пізнавальної активності в ознайомленні дошкільників з навколишнім світом. Педагогічні науки та освіта. 2012. № 10. С. 110-117.
21. Лозова В. І. Пізнавальна активність дітей: (спецкурс із дидактики): навч. посібник для пед. ін-тів. Харків : Основа, 2012. 89 с.
22. Лозова В. Формування пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2015. №2. С. 12-14.

23. Лохвицька Л. Формування пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі. Дошкільне виховання. 2014. №10. С. 8-10.
24. Лугіна Олена. Сутність розвитку навчально-пізнавальної діяльності дошкільника. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/37/visnuk_20.pdf 81
25. Лякішева А. Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників як наукова проблема. Педагогічний часопис Волині. 2018. № 4(11). С.33-38.
26. Мардарова, І. К. Підготовка майбутніх вихователів до використання комп'ютерних технологій в організації пізнавальної діяльності старших дошкільників. Одеса, 2017. 239 с.
27. Марусинець М. М. Розвиток пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2015. №11. С. 11-12.
28. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня. докт. пед. наук: спец. 13.00.08. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 41 с.
29. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності дитини. Початкова школа. 2017. № 8. С. 28.
30. Пісоцька, Т. М. Розвиток пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 81 с.
31. Пшенична, Р. Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Херсон : ХДУ, 2022. Вип. 22. С. 226-229.
32. Савченко О. Ідеї В.Сухомлинського у просторі української освіти. Початкова школа, 2018. № 4, С.2.
33. Саражинська В. В. Розвиток пізнавальної сфери дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. № 3-4. С. 236-241.

34. Смольникова Г. Нові відкриття щодня: організація пізнавальної діяльності дітей. Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 6-11.
35. Стадник Г. А. Розвиток пізнавальної активності дошкільників в сім'ї. Київ : 2015. 124 с
36. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник. К. : Видавничий Дім «Слово», 2017. 320 с.
37. Товт І. Організувати, але не обмежувати. Дошкільне виховання. 2016. №. 1 С.8-13.
38. Ульякіна Т. В. Стан розвитку пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку у різному соціальному середовищі. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2014. Вип. 24. С. 102-106.
39. Шапалова І. Використання ІКТ в початковій школі. Початкова школа. 2013. №1. С. 38-39.
40. Щербина О. Я. Розвиток пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту. Укладання пізнавальної книги математичного змісту. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 72 с.

ДОДАТКИ

*Додаток А***Анкета для батьків щодо розвитку пізнавальних інтересів дітей**

Шановні батьки!

Просимо вас відповісти на запитання цієї анкети, щоб ми могли краще зрозуміти, як розвиваються пізнавальні інтереси вашої дитини. Ваші відповіді допоможуть нам удосконалити навчально-ігрове середовище та методи роботи з дітьми.

1. Як часто ваша дитина задає запитання про навколишній світ?

- ☐ Дуже часто
- ☐ Часто
- ☐ Рідко
- ☐ Дуже рідко

2. Які теми найбільше цікавлять вашу дитину? (можна вибрати кілька варіантів)

- ☐ Природа
- ☐ Тварини
- ☐ Космос
- ☐ Техніка
- ☐ Історія
- ☐ Інше (вказіть, будь ласка) _____

3. Чи підтримуєте ви інтерес дитини до нових знань?

- ☐ Завжди
- ☐ Часто
- ☐ Іноді
- ☐ Ніколи

4. Які методи ви використовуєте для розвитку пізнавальних інтересів вашої дитини? (можна вибрати кілька варіантів)

- ☐ Читання книг
- ☐ Перегляд освітніх програм

- Відвідування музеїв та виставок
- Експерименти та дослідження вдома
- Інше (вказіть, будь ласка) _____

5. Чи грає ваша дитина в дидактичні ігри?

- Так, часто
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

6. Як ви оцінюєте рівень пізнавальної активності вашої дитини?

- Високий
- Середній
- Низький

7. Чи помічаєте ви зміни в інтересах вашої дитини після відвідування дитячого садка?

- Так, значні зміни
- Так, незначні зміни
- Ні, змін не помічаю

8. Які додаткові заходи, на вашу думку, можуть сприяти розвитку пізнавальних інтересів вашої дитини?

9. Ваші побажання та пропозиції щодо покращення навчально-ігрового середовища в дитячому садку:

Опис дидактичних ігор, використаних у дослідженні

1. Гра “Приховані переміщення”

Мета: Розвиток уявлень дітей про форму предметів та їх розташування у просторі.

Ігрове завдання: Виявлення змін у споруді.

Хід гри: Діти переміщують елементи конструкції, створеної разом із вихователем, і виявляють зміни в композиції. Одна дитина вносить зміни, а інша має їх знайти.

2. Гра “Зображення візерунку”

Мета: Розвиток вміння аналізувати композиції за різними ознаками.

Ігрове завдання: Створення подібного візерунку.

Хід гри: Діти розглядають візерунок з геометричних фігур, намагаються його відтворити, перевіряють правильність і виправляють помилки.

3. Гра “Що знаходиться у скриньці”

Мета: Розвиток практичних навичок обстеження предметів і їхнього словесного опису.

Ігрове завдання: Впізнавання предметів за їх вербальною характеристикою.

Хід гри: Діти опускають руку у скриньку, описують предмет на дотик, а інші намагаються вгадати його.

4. Гра “Що залишилося”

Мета: Актуалізація знань дітей щодо форм предметів і узагальнення їх уявлень про геометричні фігури.

Ігрове завдання: Назвати предмети, що знаходяться в груповій кімнаті, та відтворити їх за заданими вихователем геометричними еталонами.

Хід гри: Діти по черзі називають всі предмети, потім відтворюють їх знову за певною формою.

5. Гра “Головоломка з рахункових паличок”

Мета: Розвиток аналітичних просторових уявлень дітей і практичних вмінь створювати цілісні образи.

Ігрове завдання: Скласти геометричні фігури з рахункових паличок.

Хід гри: Діти складають фігури з рахункових паличок за визначеними параметрами завдання.

6. Гра “Подорож”

Мета: Узагальнення знань дітей про транспортні засоби для подорожей.

Ігрове завдання: Скласти план пересування по певній місцевості або країні.

Хід гри: Діти демонструють особливості поїздки на обраному транспортному засобі, розповідають про мету подорожі та обирають супутника.

7. Гра “Виходимо на сезонну прогулянку”

Мета: Систематизація знань дітей про сезонні зміни в природі.

Ігрове завдання: Підбір необхідних речей для сезонної прогулянки.

Хід гри: Діти обирають картки із зображенням сезонних явищ та підбирають одяг для ляльки за гендерними ознаками.

8. Гра “Правила дорожнього руху”

Мета: Закріплення знань дітей про дорожній рух.

Ігрове завдання: Розуміння ситуацій, які можуть виникати на дорозі.

Хід гри: Імітація руху транспорту за дорожніми знаками, імітація руху пішоходів відповідно до світлофорів та знаків.

9. Гра “Моє рідне селище”

Мета: Узагальнення знань дітей про місце їх проживання.

Ігрове завдання: Зацікавлення дітей розповіддю про рідну домівку.

Хід гри: Діти складають розповідь про визначні місця рідного краю, обирають картки із зображенням визначного місця.

10. Гра “На гостину до казки”

Мета: Формування вміння впізнавати та використовувати сюжети казок.

Ігрове завдання: Впізнавання казки за зображеним сюжетом чи персонажем на картці.

Хід гри: Діти обирають картку, складають коротке повідомлення про казку чи головного героя, придумують загадку.

АНОТАЦІЯ

Алексійчук В. Формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання засобами дидактичних ігор.

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання засобами дидактичних ігор. Розкрито теоретичні основи проблеми підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчання засобами дидактичних ігор та готовність дитини до навчання в школі як психолого-педагогічну проблему. Доведено, що ефективність процесу підготовки дітей до систематичного навчання у школі суттєво підвищується за наявності сукупності організаційно-педагогічних умов, які передбачають: тристоронню співпрацю та партнерство закладу дошкільної освіти, сім'ї та початкової школи; взаємозв'язку усіх компонентів готовності; створення й організація відповідного освітнього середовища; включення дидактичних ігор в загальну систему освітньої роботи закладу дошкільної освіти.

Розроблено комплекс дидактичних ігор та вимог до їх використання у контексті формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі та експериментально перевірено їх ефективність. У результаті діагностики і впровадження розробленого комплексу дидактичних ігор простежено позитивну динаміку у формуванні усіх компонентів готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. Це свідчить про ефективність використання дидактичних ігор при формуванні готовності дітей старшого дошкільного віку до школи в освітньому процесі закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: готовність, навчання, діти дошкільного віку, дидактична гра.

ABSTRACT

Aleksiychuk V. Formation of readiness of children of senior preschool age to study by means of didactic games.

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of the formation of readiness of older preschool children to learn by means of didactic games. Theoretical bases of the problem of preparation of the child of senior preschool age for training by means of didactic games and readiness of the child for training at school as a psychological and pedagogical problem are opened. It is proved that the effectiveness of the process of preparing children for systematic schooling is significantly increased in the presence of a set of organizational and pedagogical conditions, which include: tripartite cooperation and partnership of preschool, family and primary school; interconnection of all components of readiness; creation and organization of the corresponding educational environment; inclusion of didactic games in the general system of educational work of the preschool institution.

A set of didactic games and requirements for their use in the context of the formation of readiness of older preschool children for school has been developed and their effectiveness has been experimentally tested. As a result of diagnostics and implementation of the developed complex of didactic games the positive dynamics in formation of all components of readiness of children of senior preschool age for training at school is traced. This indicates the effectiveness of the use of didactic games in the formation of the readiness of older preschool children for school in the educational process of preschool education.

Key words: readiness, education, preschool children, didactic game.